

Uit de kast, in het zicht

Een onderzoek naar de invloed van maatschappelijke
thema's op het museumdepot

Student: Daan Geels
Studentennummer: 2261677
Eindwerkstuk MA Kunstgeschiedenis
GKMV16008

Begeleider: dr. Patrick Van Rossem
Eerste lezer: dr. Patrick Van Rossem
Tweede lezer: dr. Sjoukje van der Meulen
Datum: 17 juni 2021 Woorden: 14.277

Plagiaat verklaring

Universiteit Utrecht

Faculteit Geesteswetenschappen
Versie september 2014

VERKLARING KENNISNEMING REGELS M.B.T. PLAGIAAT

Fraude en plagiaat

Wetenschappelijke integriteit vormt de basis van het academisch bedrijf. De Universiteit Utrecht vat iedere vorm van wetenschappelijke misleiding daarom op als een zeer ernstig vergrijp. De Universiteit Utrecht verwacht dat elke student de normen en waarden inzake wetenschappelijke integriteit kent en in acht neemt.

De belangrijkste vormen van misleiding die deze integriteit aantasten zijn fraude en plagiaat. Plagiaat is het overnemen van andermans werk zonder behoorlijke verwijzing en is een vorm van fraude. Hieronder volgt nadere uitleg wat er onder fraude en plagiaat wordt verstaan en een aantal concrete voorbeelden daarvan. Let wel: dit is geen uitputtende lijst!

Bij constatering van fraude of plagiaat kan de examencommissie van de opleiding sancties opleggen. De sterkste sanctie die de examencommissie kan opleggen is het indienen van een verzoek aan het College van Bestuur om een student van de opleiding te laten verwijderen.

Plagiaat

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk. Je moet altijd nauwkeurig aangeven aan wie ideeën en inzichten zijn ontleend, en voortdurend bedacht zijn op het verschil tussen citeren, parafraseren en plagiëren. Niet alleen bij het gebruik van gedrukte bronnen, maar zeker ook bij het gebruik van informatie die van het internet wordt gehaald, dien je zorgvuldig te werk te gaan bij het vermelden van de informatiebronnen.

De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van bovengenoemde teksten zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het parafraseren van bovengenoemde teksten zonder (deugdelijke) verwijzing: parafrazen moeten als zodanig gemarkeerd zijn (door de tekst uitdrukkelijk te verbinden met de oorspronkelijke auteur in tekst of noot), zodat niet de indruk wordt gewekt dat het gaat om eigen gedachtengoed van de student;
- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het zonder bronvermelding opnieuw inleveren van eerder door de student gemaakt eigen werk en dit laten doorgaan voor in het kader van de cursus vervaardigd oorspronkelijk werk, tenzij dit in de cursus of door de docent uitdrukkelijk is toegestaan;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplchtig aan plagiaat;
- ook wanneer in een gezamenlijk werkstuk door een van de auteurs plagiaat wordt gepleegd, zijn de andere auteurs medeplchtig aan plagiaat, indien zij hadden kunnen of moeten weten dat de ander plagiaat pleegde;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

De plagiaatregels gelden ook voor concepten van papers of (hoofdstukken van) scripties die voor feedback aan een docent worden toegezonden, voorzover de mogelijkheid voor het insturen van concepten en het krijgen van feedback in de cursushandleiding of scriptieregeling is vermeld.

Universiteit Utrecht

In de Onderwijs- en Examenregeling (artikel 5.15) is vastgelegd wat de formele gang van zaken is als er een vermoeden van fraude/plagiaat is, en welke sancties er opgelegd kunnen worden.

Onwetendheid is geen excuus. Je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag. De Universiteit Utrecht gaat ervan uit dat je weet wat fraude en plagiaat zijn. Van haar kant zorgt de Universiteit Utrecht ervoor dat je zo vroeg mogelijk in je opleiding de principes van wetenschapsbeoefening bijgebracht krijgt en op de hoogte wordt gebracht van wat de instelling als fraude en plagiaat beschouwt, zodat je weet aan welke normen je je moeten houden.

Hierbij verklaar ik bovenstaande tekst gelezen en begrepen te hebben.
Naam: <u>Daan Geels</u>
Studentnummer: <u>2261677</u>
Datum en handtekening: <u>10 juni 2022</u> <u>Daan</u>

Dit formulier lever je bij je begeleider in als je start met je bacheloreindwerkstuk of je master scriptie.

Het niet indienen of ondertekenen van het formulier betekent overigens niet dat er geen sancties kunnen worden genomen als blijkt dat er sprake is van plagiaat in het werkstuk.

Voorwoord

Dit is het eindresultaat van een lang onderzoek voor mijn masterscriptie Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Het onderwerp is de invloed van de maatschappelijke thema's democratie, participatie en transparantie op de museumwereld en met name op het open museumdepot. Tijdens dit onderzoek zijn er verschillende interviews gehouden bij Nederlandse musea. Mijn dank gaat uit naar iedereen die hieraan heeft meegewerkt en in het speciaal:

Anca Egas, oud conservator Nederlands Openluchtmuseum,
Wim Hoeben, locatiemanager Collectiecentrum Nederland,
Sandra Kisters, hoofd collectie en onderzoek Boijmans van Beuningen.

Hiernaast wil ik graag mijn begeleider dr. Patrick Van Rossem bedanken voor zijn feedback en inspirerende gesprekken.

Zonder deze personen zou deze scriptie niet zijn geslaagd.

Daan Geels,
17 juni 2022.

Samenvatting

Deze scriptie is het resultaat van het afstudeeronderzoek voor de master Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Het onderwerp van de scriptie is het museumdepot en de relatie tot de maatschappelijke thema's: democratie, participatie en transparantie. Het doel van het onderzoek is het achterhalen wat de relatie is tussen het steeds vaker openen van de museumdepots voor het publiek en of dit gelieerd kan worden aan de maatschappelijke thema's democratie, participatie en transparantie. Binnen de scriptie wordt de volgende onderzoeksvraag beantwoord: *Hoe zijn de maatschappelijke thema's democratie, participatie en transparantie terug te zien in de museumsector, met name op het gebied van museumdepots en collectiebeleid?*

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden is er voornamelijk literatuuronderzoek gedaan. Hierbij is gebruik gemaakt van zowel primaire bronnen, zoals academische teksten en secundaire bronnen, zoals kranten -en tijdschriftartikelen. De bronnen behouden zich niet alleen tot het domein van de kunsten, maar ook tot het recht en de politiek. Hier is voor gekozen, omdat er op deze manier een zo breed mogelijk beeld ontstaat van de termen democratie, participatie en transparantie. Hiernaast zijn er drie interviews gehouden bij drie musea met een nieuw (open)depot of met een project met als onderwerp het open depot. Met deze nieuw vrijgekomen informatie ontstaat een goed beeld welke rol de thema's democratie, participatie en transparantie spelen in het museumveld en in de depotwereld.

De belangrijkste conclusie is dat de thema's democratie, participatie en transparantie een rol spelen in het steeds vaker openen van de depots, maar dat dit zeker niet de enige redenen zijn. Ook zijn de opvattingen over preventieve conservering, met name licht en klimaat, veranderd waardoor het mogelijk is publiek toe te laten in het depot. Hiernaast is er een (groter) bewustzijn ontstaan dat de maatschappij het recht heeft gehele museumcollecties te zien, aangezien het (voornamelijk) gaat over maatschappelijk geld. Hiernaast is de definitie van een museum aan het veranderen. Waar het voorheen voornamelijk ging over de functies van een museum, gaat het steeds vaker over de waardes van een museum. Al deze factoren dragen eraan bij dat depots en museumcollecties steeds vaker worden opengesteld aan de maatschappij.

Inhoudsopgave

Plagiaat verklaring	2
Voorwoord	4
Samenvatting.....	5
Inleiding	7
Hoofdstuk 1: Een greep uit het verleden	16
Hoofdstuk 2: De maatschappij in het museum	28
Hoofdstuk 3: Verschillende casussen in Nederland	37
Conclusie.....	49
Literatuurlijst	52
Afbeeldingenlijst	61
Verantwoording afbeeldingen.....	62

Inleiding

Steeds vaker worden museumdepots toegankelijk voor bezoekers, of kan er vanuit het museum een blik in het depot worden geworpen. De eerste ‘open’ depots werden voornamelijk georganiseerd in het museum als een tijdelijke expositie. Voorbeelden hiervan zijn de tentoonstelling *De Rode Poort* (1996) in het Gentse Museum van Hedendaagse Kunst (S.M.A.K.) en *Spaarstation Dingenliefde* (2004) in het Nederlands Openluchtmuseum.¹ Hier kon de bezoeker in een opstelling, die een depot representeerde, kennismaken met wat er normaal achter de schermen gebeurt. Tegenwoordig zien we dat deze tijdelijke tentoonstellingen zijn vergroeid naar vaste tentoonstellingen, zoals *Stedelijk Base*. Een vaste opstelling in het Stedelijk Museum waarbij de objecten in de kelder van het museum (wat vaak een plek is van een museumdepot) chronologisch gerangschikt en dicht op elkaar tentoon worden gesteld.² Het lijkt een hybride vorm tussen depot en tentoonstellingspresentatie. Hiernaast ontstaat er een nieuw fenomeen: ‘Het open museumdepot’. Het bekendste voorbeeld hiervan is het nieuwe depot van het Boijmans van Beuningen waarbij de bezoeker zonder afspraak een ticket kan kopen en het depot kan bezoeken.³

Het is soms echter niet helemaal duidelijk waarom deze depots precies worden opengesteld voor het publiek. Wil het museum op deze manier openheid geven over het verzamelbeleid? Wil het museum op deze manier laten zien wat er achter de schermen van het museum allemaal gebeurt? Of is deze openheid een grotere beweging die ook in andere domeinen, zoals de politiek kan worden gezien? Met deze vragen in het achterhoofd is deze masterscriptie Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht ontstaan.

Om dit onderzoek beter te kunnen uitvoeren zijn er verschillende keuzes gemaakt. Ten eerste worden er voornamelijk Nederlandse musea behandeld. Dit, omdat het helaas niet mogelijk was om ook internationale musea te analyseren, aangezien het tijdsbestek en de financiële middelen dit niet toelieten. Wel is er

¹ Luc van den Brande, Luc Martens, Jan Hoet en Hans Martens, *de Rode Poort* (Gent: Museum van Hedendaagse Kunst, 1996). En ‘Spaarstation Dingenliefde’, CultuurArchief, geraadpleegd 20 april 2022, <https://www.cultuurarchief.nl/z/tentoonstellingen/0410spaarstationdingenliefde.htm>.

² Ernst van Alphen, “Museumactivisme” *De Witte Raaf* 213 (september-oktober 2021).

³ Kirsten Hannema, “Kunstdepot Boijmans van Beuningen : briljant bedacht, briljant uitgevoerd,” *De Volkskrant*, 3 november 2021.

geprobeerd internationale musea te betrekken door verschillende voorbeelden van open depot projecten te gebruiken uit musea buiten Nederland. Hierdoor ontstaat er toch enig inzicht in het internationale depot-en museumveld. Hier is ook de gebruikte literatuur op geselecteerd, met bronnen over zowel nationale musea, zoals het depot van het Boijmans van Beuningen, als internationale musea, zoals het Metropolitan Museum of Art.⁴ Hiernaast is de keuze gemaakt om niet te kijken naar veranderingen in het gehele museumbeleid, zoals de opbouw van het personeel, de onderwerpen van tentoonstellingen of aangekochte kunstwerken, maar naar de veranderingen binnen de depots. Hierbij wordt ook gekeken naar beleidsplannen van musea. Voor deze selectie en verdieping is gekozen omdat de andere thema's breder zijn en al vaker zijn onderzocht, bijvoorbeeld in studies over The New Museology. Een voorbeeld hiervan is het artikel "Interpreting the new museology", door Max Ross.⁵ Als laatste is er de keuze gemaakt om dit onderzoek te richten op drie actuele en maatschappelijke thema's: democratie, participatie en transparantie. Dit, omdat deze drie termen zowel betrekking hebben op het museale domein, als op andere dimensies zoals de politiek, het recht en uiteraard ook omdat ze actueel zijn. Hierdoor kan er beter onderzocht worden wat de impact is van deze maatschappelijke thema's op de musea, specifiek op de museumdepots.

Uit deze verschillende keuzes en afwegingen is de volgende onderzoeksvraag ontstaan:

Hoe zijn de maatschappelijke thema's democratie, participatie en transparantie terug te zien in de museumsector, met name op het gebied van museumdepots en collectiebeleid?

In deze scriptie wordt onderzocht of de maatschappelijke thema's van democratie, participatie en transparantie gelieerd kunnen worden aan de open museumdepots. Hierbij wordt er niet naar de kwaliteit van de open depots gekeken, maar puur naar het fenomeen an sich en de band met de aspecten democratie, participatie en transparantie.

⁴ 'The Henry A. Luce Center for the Study of American Art', The Metropolitan Museum of Art, geraadpleegd 20 april 2022, <https://www.metmuseum.org/art/libraries-and-research-centers/the-henry-r-luce-center-for-the-study-of-american-art>.

⁵ Max Ross, "Interpreting the new museology" *Museum and society* 2(2014).

In de depotwereld is een trend te zien waarbij depots steeds vaker worden opengesteld voor het publiek. Vaak gebeurt dit om de objecten in de depots in het zicht te krijgen van de maatschappij. Dit is niet alleen een onderwerp wat in de museumwereld speelt, maar ook in de politiek. Zo schrijft de VVD in haar verkiezingsprogramma van 2020: “Kunst moet tentoongesteld worden en niet worden verstopt in stoffige depots”.⁶ In de media wordt hier ook op ingegaan. Zo schrijft *de Volkskrant* op 4 november 2021: “Museumcollecties worden langzaam maar zeker voor en door het grote publiek ontsloten en openbaar gemaakt. Het sluit aan bij de vraag naar transparantie, openbaarheid en publieke verantwoording”.⁷ Het laat zien dat het depot een maatschappelijk thema is geworden, wat samengaat met de termen transparantie, participatie en democratie. De connecties tussen deze maatschappelijke thema’s en het museumdepot worden in deze scriptie onderzocht.

Het grootste deel van deze scriptie is gebaseerd op literatuuronderzoek.⁸ Hierbij wordt er gebruik gemaakt van primaire literatuur, zoals wetenschappelijke artikelen die zijn geplaatst in de *Iowa Law Review* en in de *Public Administration Review*. Hier valt op dat dit geen literatuur is die puur gaat over kunst of de kunstgeschiedenis. Deze keuze is gemaakt omdat er op deze manier een breder beeld ontstaat van de thema’s democratie, participatie en transparantie. Hiernaast worden deze drie termen al langer gebruikt in het domein van het recht en de politiek en zijn deze termen in deze gebieden beter gedefinieerd dan in de museumwereld. Hier zal verder op in worden gegaan bij de bespreking van de definities van de drie thema’s en de bespreking van het theoretisch kader. Naast primaire bronnen wordt er ook gebruik gemaakt van secundaire bronnen. Hier gaat het bijvoorbeeld over artikelen die zijn verschenen in *De Witte Raaf* en in *Metropolis M*. Dit zijn minder theoretische en wetenschappelijke artikelen en meer gericht op de praktijk. Door ook deze literatuur mee te nemen in dit onderzoek ontstaat er een beter beeld van hoe de drie maatschappelijke termen gebruikt worden in het museumveld en welke impact dit heeft.

Naast dat er diverse bronnen zijn geraadpleegd, zijn er ook drie interviews gehouden. Dit zijn diepte-interviews waarbij er een aantal onderwerpen aan bod zijn

⁶ ‘Cultuur’, VVD, geraadpleegd 2 juni 2020, <https://www.vvd.nl/standpunten/cultuur/>.

⁷ Rutger Pontzen, “Het nieuwe Depot Boijmans van Beuningen past in de trend om al die verzamelde kunst ook echt te laten zién,” *De Volkskrant*, 4 november 2021.

⁸ Nel Verhoeven, *Wat is onderzoek? : Praktijkboek voor methoden en technieken* (Den Haag: Boom Lemma Uitgevers, 2014), 158 – 162.

gekomen.⁹ Deze interviews zijn elke keer net iets anders, maar de hoofdlijnen zijn hetzelfde gebleven. Zo kunnen overeenkomsten en verschillen tussen de gesprekken achteraf worden benoemd. Er is gekozen voor dit type interview, omdat dit goed bij het onderwerp past en bij de drie maatschappelijke thema's. Aangezien de meningen en definities over deze thema's nog wel eens kunnen verschillen, worden deze definities niet vooraf besproken, maar wordt dit achteraf geanalyseerd tijdens dit onderzoek.

Door het houden van interviews, en het niet alleen gebruik maken van literatuur, komen er nieuwe onderzoeksgegevens vrij. Ook kwamen er goede literatuurtips naar voren, zoals *Gebouwd om te bewaren : Waar staan we met erfgoeddepots in Nederland?* geschreven door Bart Ankersmit en Marc Stappers. De drie interviews zijn afgenomen bij drie Nederlandse instellingen met een recent gebouwd depot of met een tijdelijke tentoonstelling met als onderwerp het open depot. Deze interviews maken deel uit van drie casussen die worden behandeld in dit onderzoek (hoofdstuk 3).

Het eerste interview is gehouden bij Nederlands Openluchtmuseum, en ging over de tentoonstelling *Spaarstation Dingenliefde*. In deze tijdelijke tentoonstelling loopt de bezoeker door een depot, met hoge stellingkasten en enorm veel opgeslagen objecten. Op deze manier geeft het museum de bezoeker een kijkje achter de schermen en laat het zien hoe enorm de collectie van een museum is. Tevens worden er verschillende verhalen verteld aan de hand van oud beeldmateriaal en verschillende historische objecten.¹⁰ Dit is een interessante casus, omdat dit een van de eerste tijdelijke tentoonstellingen was met als thema een open depot. Hiernaast is dit ook een interessante casus, omdat de tentoonstelling na meer dan tien jaar is gestopt, juist nu dit een actueel thema is. Voor deze scriptie is oud conservator Anca Egas geïnterviewd om zo meer informatie te verkrijgen over *Spaarstation Dingenliefde*.

Een ander interview is gehouden bij het Collectiecentrum Nederland (CC-NL). Het Collectiecentrum Nederland is een gezamenlijk depot van het Nederlands Openluchtmuseum, museum Paleis Het Loo, het Rijksmuseum en de Rijksdienst

⁹ Verhoeven, *Wat is onderzoek? : Praktijkboek voor methoden en technieken*, 155.

¹⁰ 'Tentoonstelling 'Spaarstation Dingenliefde' in Nederlands Openluchtmuseum', WhichMuseum, geraadpleegd 5 mei 2022, <https://whichmuseum.nl/tentoonstelling/spaarstation-dingenliefde-nederlands-openluchtmuseum-4395>.

voor Cultureel Erfgoed (RCE).¹¹ Het depot is in de zomer van 2021 geopend en is toegankelijk voor onderzoekers en voor Onderzoek & Onderwijs.¹² De casus rondom het CC-NL is gekozen, omdat dit depot niet toegankelijk is voor het algemene publiek, maar zijn openheid en toegankelijkheid op andere manieren probeert te creëren, bijvoorbeeld door een podcast. Door deze casus te behandelen ontstaan er wellicht andere visies op de drie maatschappelijke thema's en hoe deze thema's ingevuld en behandeld kunnen worden in de depotwereld. Voor aanvullende informatie over CC-NL is Wim Hoeben geïnterviewd, locatiemanager Collectiecentrum Nederland.

Het laatste interview is afgenomen bij het nieuwe depot van Museum Boijmans van Beuningen, met Sandra Kisters, hoofd collectie en onderzoek. Dit depot is wellicht het bekendste depot van Nederland en kan hierdoor niet in dit onderzoek ontbreken. In november 2021 opende dit nieuwe open depot, wat toegankelijk is voor elke bezoeker. Het verklaart het eerste publiek toegankelijke depot ter wereld te zijn en huisvest meer dan 150.000 objecten.¹³ Deze casus is gekozen, omdat het een nieuw soort depot is wat nog niet vaak is gezien. Tevens is het een belangrijk onderwerp in de depotwereld en heeft het betrekking op de drie maatschappelijke thema's. Uiteraard is er voor dit onderzoek ook een bezoek gebracht aan het depot en is er een rondleiding gevolgd, gegeven door een museumdocent.

Met de keuze van deze drie depots wordt er onderzocht hoe er op verschillende manieren wordt omgegaan met het publiek en hoe er wordt omgegaan met de maatschappelijke thema's van democratie, transparantie en participatie. Door naast literatuur ook mensen uit het werkveld te spreken, ontstaat er een meer alomvattend beeld over de depotwereld en wordt er tevens onderzocht hoe, en of, de theorie ook uitgevoerd kan worden in de praktijk. Dit is ook het punt waarop dit onderzoek verschilt met andere onderzoeken over het museumdepot. Vaak beschrijven deze onderzoeken de ontwikkeling van de museumdepots, maar gaan zij minder in op de oorzaken van deze veranderingen, zoals maatschappelijke ontwikkelingen. Dit doet dit onderzoek wel, waardoor er een duidelijkere context

¹¹ 'Collectiecentrum Nederland : Het fysieke geheugen van Nederland', Rijksmuseum, geraadpleegd 5 mei 2022, <https://www.rijksmuseum.nl/nl/over-ons/wat-we-doen/ccnl>.

¹² 'Collectiecentrum Nederland : Het fysieke geheugen van Nederland', website Rijksmuseum.

¹³ 'Depot', Museum Boijmans van Beuningen, geraadpleegd 5 mei 2022, <https://www.boijmans.nl/depot>.

ontstaat.

Om de onderzoeksvraag goed te kunnen beantwoorden moeten de drie termen democratie, participatie en transparantie helder worden beschreven. Hierbij is het theoretisch kader voornamelijk gebaseerd op bronnen uit het museale werkveld, zoals de boeken *The participatory museum*, geschreven door Nina Simon en *Progressive museum practice : John Dewey and democracy*, geschreven door George E. Hein. Hiernaast zijn er diverse kunstartikelen gebruikt uit de kunstkrant *De Witte Raaf* en het tijdschrift *Metropolis M*. Deze bronnen hebben voornamelijk betrekking op de termen democratie en participatie. Uit het vooronderzoek naar de term transparantie kwam naar voren dat deze, op het gebied van musea en de culturele sector, nog in ontwikkeling is. Wel wordt de term vaak gebruikt in de politiek en in het recht. Hierdoor zijn voor het theoretisch kader rondom de term transparantie voornamelijk bronnen gebruikt uit de deze twee domeinen, zoals *The opacity of transparency*, geschreven door Mark Fenster en *The development dictionary*, geschreven door Wolfgang Sachs. Deze bronnen zullen vanuit de politieke en rechtsfilosofische dimensies worden vertaald naar de museale dimensie. De termen worden als volgt beschreven voor dit onderzoek:

Democratie: De term democratie in de museale dimensie wordt voornamelijk gebruikt bij progressieve museumeducatie. Het gaat er hierbij om dat de autoritaire macht van de conservator en de educator wordt verminderd en dat er meer ruimte ontstaat voor diverse meningen en opvattingen.¹⁴

Participatie: Bij de term participatie gaat het er voornamelijk om dat de museumbezoeker daadwerkelijk actief zaken kan ondernemen in een museum. Hierdoor leert de bezoeker meer en wordt het bezoek vaak ook als prettiger ervaren dan wanneer de bezoeker slechts bezoekt.¹⁵ De term participatie lijkt sterk overeen te komen met de term democratie. Echter zijn er twee duidelijke verschillen. Bij democratie mag de bezoeker wel meepraten over bepaalde onderwerpen, maar dit betekent niet dat de bezoeker ook actief mee mag en kan doen in het museum. Bij participatie gaat het er dus om dat de museumbezoeker niet alleen mee mag praten, maar ook mag bepalen over welke onderwerpen er wordt gepraat en mee mag

¹⁴ George E. Hein, *Progressive museum practice : John Dewey and democracy* (Walnut Creek, California: Left Coast Press, 2012), 177-200.

¹⁵ Nina Simon, *The participatory museum* (Santa Cruz, California: MUSEUM2.0, 2010), 1-5.

beslissen over wat er met de uitkomst wordt gedaan.¹⁶

Transparantie: Transparantie is een term die steeds vaker wordt gebruikt. Het is een vrij vage en ruime term die bij veel mensen simpelweg de betekenissen ‘eerlijk zijn’ of ‘niet verduisteren wat er gebeurt’ oproept.¹⁷ Transparantie werkt het best als het een doel heeft, bijvoorbeeld verduidelijken waarom sommige keuzes zijn gemaakt. Wanneer dit niet gebeurt, en er worden ‘te veel’ gegevens vrijgegeven, dan kan er een soort schijn-transparantie ontstaan. Dit wordt ook wel ‘the opacity of transparency’ genoemd, waarbij er zoveel informatie naar buiten wordt gebracht dat men geen verbanden meer kan zien en alles een grote brei wordt.¹⁸ In de museale dimensie wordt de term transparantie steeds meer gebruikt, bijvoorbeeld in het debat rondom de open museumdepots en in relatie tot het collectiebeleid.¹⁹ Belangrijk is dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen transparantie en schijn-transparantie of doorzichtigheid. Bij de laatste twee termen lijkt het alsof er heel transparant wordt gewerkt, maar dit is het niet omdat iets alleen zichtbaar is, maar niet wordt verantwoord.

Over het algemeen worden de termen democratie, participatie en transparantie gezien als iets goeds en progressiefs. Toch zijn er ook deskundigen die stellen dat een overvloed aan democratie, participatie en transparantie niet goed en juist averechts kan werken. Om beide kanten zoveel mogelijk te belichten is ervoor gekozen om bij elke term minimaal één bron te gebruiken die ‘tegen’ is en één bron die ‘voor’ is. Ook hierbij is het theoretisch kader en zijn de bronnen gebaseerd op bronnen uit zowel het museale veld als uit het politieke en het recht. Hier is voor gekozen, omdat er op deze manier een bredere definitie van de maatschappelijke thema’s democratie, participatie en transparantie ontstaat. Het theoretisch kader is gebaseerd op diverse bronnen.

Voor de term democratie is er onder andere het artikel: “Bureaucracy and Democracy: The Case for More Bureaucracy and Less Democracy”, geschreven door Kenneth J. Meier geraadpleegd.²⁰ Dit artikel gaat voornamelijk over de Amerikaanse politiek en stelt dat een overvloed aan democratie niet wenselijk is. Dit

¹⁶ Nina Simon, *The participatory museum*, 1-5.

¹⁷ John Schwartz, “Transparency, Lost in the Fog,” *The New York Times*, 8 april 2007.

¹⁸ Mark Fenster, “The opacity of transparency.” In *Iowa Law Review*, University of Florida Levin College of Law 91(2006), 936-940.

¹⁹ Fieke Konijn, “Het transparante museum” *De Witte Raaf* 201(september-oktober 2019).

²⁰ Kenneth J. Meier, “Bureaucracy and Democracy: The Case for More Bureaucracy and Less Democracy,” *Public Administration Review* 57(1997)3: 193-199.

omdat er een onevenwicht is ontstaan tussen democratie en bureaucratie. Er is te veel democratie ontstaan, waardoor de bureaucratie niet snel en adequaat meer op deze veranderingen kan inspelen. Hierdoor blijven belangrijke veranderingen liggen en worden deze niet doorgevoerd. Een andere bron die is geraadpleegd is het boek *Progressive museum practice : John Dewey and democracy*, geschreven door George E. Hein.²¹ In dit boek behandelt Hein verschillende stukken die zijn geschreven over progressieve museum educatie en de relatie met democratie. Een belangrijke gedachte in het boek is dat door een democratische en progressieve museum educatie er een betere en sterkere democratie kan ontstaan.

Bij de term participatie wordt onder andere het eerste hoofdstuk van het boek *Participation : The New Tyranny?*, geschreven door Bill Cooke en Uma Kothari geraadpleegd.²² Hierin wordt beargumenteerd dat de term participatie een mooi woord is, maar dat het niet erg veel inhoud heeft. Zo wordt er bijvoorbeeld gesteld dat er in het museum slechts participatie kan zijn van een hele specifieke groep, omdat de meeste mensen niet vaak een museum bezoeken en dus ook niet kunnen participeren. In het boek *The participatory museum*, geschreven door Nina Simon worden juist verschillende oplossingen en mogelijkheden gegeven om dit probleem op te lossen en om wel iedereen mee te laten participeren. Ook hier wordt gesteld dat het voor een goede participatie belangrijk is om een groter en breder publiek naar de musea te trekken.

Voor de term transparantie is onder andere het artikel “The Many Faces of Transparency”, door Padideh Ala’i gebruikt.²³ Ala’i stelt in dit artikel dat de term transparantie, ironisch genoeg, juist niet voor transparantie zorgt maar juist dingen vaag maakt. Ala’i stelt dat de term zo vaak en zo veel wordt gebruikt, in zulke verschillende contexten, dat de term het debat eigenlijk onduidelijk en niet-transparant maakt. Schrijfsters die hier verandering in wilt brengen zijn Csilla E. Ariese en Magdalena Wróblewska, wat zij beschrijven in het boek *Practicing Decoloniality in Museums*, met name in het hoofdstuk “Improving Transparency”.²⁴ Wróblewska stelt in dit hoofdstuk dat het bij transparantie niet alleen gaat over

²¹ Hein, *Progressive museum practice : John Dewey and democracy*.

²² Bill Cooke en Uma Kothari, *Participation : The New Tyranny?* (Londen: Zed Books, 2001).

²³ Padideh Ala’i, “The Many Faces of Transparency,” *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* 109(2015)Adapting to a Rapidly Changing World: 319-322,

²⁴ Csilla E. Ariese en Magdalena Wróblewska, *Practicing Decoloniality in Museums* (Amsterdam: Amsterdam University Press: 2022).

bijvoorbeeld een eerlijke boekhouding of een goed collectiebeleid, maar ook over het maken van de juiste keuzes op het gebied van diversiteit en het eerlijk zijn over deze keuzes.

Deze scriptie is opgebouwd uit een inleiding, drie hoofdstukken en een conclusie. In het eerste hoofdstuk worden er verschillende voorbeelden gegeven van projecten met als onderwerp het open museumdepot en de ontwikkeling hiervan. Dit is interessant, omdat er op deze manier kan worden onderzocht welke maatschappelijke thema's er in het verleden belangrijk waren en hoe zich dit toen vertaalde naar de depots. Ook worden hier verschillende termen voor depots en open depots besproken. Hiernaast kan door terug te kijken in het verleden een mogelijke ontwikkeling worden vastgesteld die wellicht kan worden doorgetrokken naar de toekomst. Deze voorbeelden zijn zowel nationaal als internationaal.

Het tweede hoofdstuk gaat verder op deze projecten in en betreft hierbij voornamelijk de huidige tijd en de drie maatschappelijke thema's democratie, participatie en transparantie. Er wordt beschreven waar deze thema's vandaan komen, wat er met de thema's en het debat eromheen bereikt kan worden en hoe een museum/museumdepot kan bijdragen of inspelen op deze maatschappelijke ontwikkelingen. Dit is tevens het hoofdstuk waar de 'voor' en 'tegen' argumenten voor een verdere democratie, participatie en transparantie worden besproken.

In het derde hoofdstuk worden er drie casussen behandeld, waar ook de interviews zijn afgenomen. Het gaat hierbij om het Nederlands Openluchtmuseum met de tijdelijke tentoonstelling *Spaarstation Dingenliefde*, Het Collectiecentrum Nederland en het open depot van het Boijmans van Beuningen. De drie casussen worden individueel behandeld en er wordt beschreven hoe iedere casus zich verhoudt tot de maatschappelijke thema's, of juist niet. Ook worden hier opnieuw voorbeelden gegeven, bijvoorbeeld hoe een 'gesloten' depot zoals het CC-NL toch om kan gaan met publiek, zoals onderzoekers en scholieren, mogelijk via een website of sociale media. Hiernaast wordt in dit hoofdstuk duidelijk hoe de theorie van het museumdepot, wat vaak gaat over strikte regels, in de praktijk wordt gebracht en wordt aangepast aan het publiek.

Hoofdstuk 1: Een greep uit het verleden

Het museumdepot is de laatste tijd, voornamelijk door de bouw van een aantal nieuwe en zeer indrukwekkende depots zoals het open depot van het Boijmans van Beuningen en het Collectiecentrum Nederland (CC-NL), steeds vaker in het nieuws.²⁵ Deze depots worden door het grote publiek voornamelijk gezien als bewaarplaatsen waar museumprofessionals werken met kunstwerken die het publiek waarschijnlijk nooit te zien krijgt.²⁶ Om dit te doorbreken worden depots steeds vaker, deels of nagenoeg volledig, opengesteld voor publiek. Toch is dit niet een trend van de laatste jaren, maar is er een proces van een aantal decennia te zien. Om een beter beeld te krijgen van de ontwikkeling van het depot door de jaren heen, welke invloeden deze ontwikkelingen teweeg hebben gebracht en welke ontwikkelingen er vandaag de dag gaande zijn, kijken we naar een aantal projecten in binnen- en buitenland die aan de door ons hier behandelde case studies in de tijd vooraf gingen.

Er zijn meerdere manieren om depotcollecties toegankelijk te maken voor het publiek. De meest bekende en meest gebruikte zijn de *Visible storage* en de *Visitable storage*.²⁷ Bij *visible storage* wordt vaak een deel van de collectie tentoongesteld in speciaal gecreëerde zalen, bijvoorbeeld in de kelder van het gebouw, vergelijkbaar met hoe de objecten in een depot staan opgeslagen. Vaak is er minimale informatie beschikbaar, staan de objecten dicht op elkaar en zijn ze gerangschikt op materiaal, grootte of soort (schilderkunst, sculptuur, toegepaste kunst, etc.). Deze opstelling is erg bruikbaar voor onderzoekers en wetenschappers, omdat zij zo in één oogopslag meerdere objecten met elkaar kunnen vergelijken. Ook voor de standaard bezoeker kan dit een interessante opstelling zijn. Bezoekers zien hoe groot en uiteenlopend de collectie is en krijgen een idee van hoe het er achter de schermen aan toe gaat.

Bij de *visitable storage* kan een bezoeker daadwerkelijk het depot in. Vaak is dit onder begeleiding van een suppoost en mogen bezoekers de objecten niet aanraken. Wel zijn depotmedewerkers zichtbaar aan het werk en is er verder niks in scène gezet. Hier ziet en voelt de bezoeker hoe het is om in het depot te werken. Iets wat bij *visible storage* minder het geval is.

²⁵ Nina Siegal, "Museums Throw Open the Storage Rooms, Letting In the Public," *The New York Times*, 18 december 2019. En Kirsten Hannema, "Kunstdepot Boijmans van Beuningen: briljant bedacht, briljant uitgevoerd," *De Volkskrant*, 3 november 2021.

²⁶ 'Depot', Van Dale, geraadpleegd 13 april 2022, <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/depot#.YlbFm9NBxmA>.

²⁷ Sandra Kisters en Esmee Postma, Red. *Depot Boijmans van Beuningen* (Rotterdam: Boijmans van Beuningen), 55.

Een derde vorm van het toegankelijk maken van depots zijn projecten waarbij er in een tentoonstellingszaal een depot wordt nagebootst, meestal op een kleinere schaal als bij *visible storage*. Vaak is er op deze manier meer participatie met de bezoeker mogelijk en krijgen bezoekers mee hoe een depot eruitziet. De depotwerkzaamheden zien de bezoekers vaak niet, omdat het uiteraard geen daadwerkelijk depot is.

Een goede casus van een van de eerste musea die werkte met het idee van een open depot was The Jenks Museum of Natural History and Anthropology, in 1871 gesticht door John Whipple Potter Jenks.²⁸ John Jenks was een bioloog en docent aan de Brown University, waar hij in 1838 was afgestudeerd. In de periode na de Amerikaanse Burgeroorlog werden er veel universitaire collecties gevormd die ten grondslag lagen voor universitaire musea, waaronder The Jenks Museum of Natural History and Anthropology.²⁹ Dat de bioloog al uitgebreid dacht over de conservering van zijn aanwinsten blijkt in zijn boek *Hunting in Florida in 1874*, wat een beschrijving geeft van zijn expeditie naar “miasmatic swamps and everglades around Lake Okechobee in southern Florida”.³⁰ Hierin schrijft hij: “For preserving and transporting specimens, I found a tin knapsack, constructed with various apartments for alcoholic vials, lunches, medicine-box and eggs, very convenient. At least ten gallons of alcohol and twenty pounds of arsenic were provided, besides some hundreds of muslin bags of different sizes, for keeping specimens distinct when thrown into one large jar”.³¹ Dat Jenks zo nadrukkelijk nadacht over de conservering van zijn aanwinsten is ook niet verwonderlijk. Hij zag zichzelf namelijk als een echte verzamelaar, op zoek naar naturalistische objecten die zijn collectie goed aanvulde. Hij schrijft op de laatste bladzijde van zijn boek: “I have designedly omitted in the foregoing narrative scientific names of specimens and specific descriptions, intending it only as an account of the adventures of a Naturalist Collector on the Everglades”.³² Jenks, die zichzelf een “Naturalist Collector” noemt, wilde het verzamelen transformeren tot een verzameling en richtte The Jenks Museum of Natural History and Anthropology op. Tegenwoordig is er, onder andere door een brand in 1906 en

²⁸ ‘The Jenks Museum of Natural History and Anthropology’, website Brown University, geraadpleegd 8 mei 2022, <https://www.brown.edu/academics/public-humanities/blog/jenks-museum-natural-history-and-anthropology>.

²⁹ ‘The Jenks Museum of Natural History and Anthropology’, website Brown University.

³⁰ Ibid.

³¹ J. W. P. Jenks, *Hunting in Florida in 1874* (Providence, Rhode Island: z.u., 1884), 2.

³² Jenks, *Hunting in Florida in 1874*, 70.

doordat het museum en de collectie in de vergetelheid terecht kwam, niet veel meer over van de verzameling.³³ Een paar honderd objecten hebben de tijd overleefd, precies in de staat zoals Jenks ze achterliet, met labels en al. Als conservator was Jenks ervan overtuigd dat bezoekers de gehele collectie moest kunnen zien.³⁴ Hij wilde dus geen museumdepot, zoals we tegenwoordig van een museum gewend zijn. Toch bleek dit makkelijker gezegd dan gedaan, want al zeer snel na de opening van het museum, ontstond er een tekort aan ruimte.³⁵ Jenks vond het niet kunnen dat er objecten waren die niet tentoon werden gesteld en maakte zich zorgen over zijn collectie. Met name de grote objecten die niet beschermd werden door een vitrine kregen extra aandacht van hem.³⁶

Zijn wens, om elk object tentoon te stellen, kwam niet uit. Niet tentoongestelde objecten werden opgeslagen in de kelder (ook hedendaags vaak de plek van een depot). Zo ontstond er toch een soort depotruimte, waar de objecten werden opgeslagen die niet meer in het museum pasten. Ondanks dit ruimtegebrek bleef hij maar verzamelen.³⁷ Op de overgebleven afbeeldingen van het Jenks Museum is te zien hoe vol het museum was (Afb. 1). Wellicht zou dit in de huidige tijd eerder worden gezien als een open depot opstelling dan als een museale en publieksvriendelijke tentoonstelling. Dit beeld is ook terug te zien in Nederlandse musea uit die tijd, zoals het Teylers Museum te Haarlem (Afb. 2). Ook hier zijn er zeer veel objecten opgesteld en is het de vraag of er überhaupt objecten waren die in het depot werden opgeslagen. Een groot verschil met musea uit de 18^e en 19^e eeuw en musea uit de huidige tijd, is de grootte van de collectie. The Jenks Museum had op het hoogtepunt van het museum ongeveer 50.000 objecten.³⁸ Het Teylers museum, wat eerder is ontstaan dan The Jenks Museum, heeft op dit moment 125.000 objecten (boekbanden niet meegerekend).³⁹ Met zulke steeds groter wordende collecties is het ook niet verwonderlijk dat er steeds meer objecten in het depot terecht komen en dat ook de depots steeds vaker te klein zijn.

Met een kleinere collectie is het makkelijker veel of alle objecten te laten zien.

³³ 'The Jenks Museum of Natural History and Anthropology', website Brown University.

³⁴ Steven D Lubar, *Inside the lose museum : curating, past and present* (Londen: Harvard University Press, 2017), 96.

³⁵ 'The Jenks Museum of Natural History and Anthropology', website Brown University.

³⁶ Lubar, *Inside the lose museum : curating, past and present*, 96.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

³⁹ *Activiteitenplan 2021-2024* (Rapport Teylers Museum, 2021), 20.

Deze vorm van tentoonstellen paste goed bij de tijd en bij het publiek wat het museum bediende. Dit publiek bestond voornamelijk uit onderzoekers en studenten, vandaar dat The Jenks Museum of Natural History and Anthropology ook onderdeel was van een universiteit. Met onze huidige inzichten over het tentoonstellen van kunstvoorwerpen en met de erfenis van het esthetische museum in gedachten, zou een dergelijke opstelling als in The Jenks Museum of het Teylers Museum niet meer van deze tijd zijn en mogelijks ook niet-publieksvriendelijk geacht worden. Toch maakt deze vorm van opstellen een comeback.

Vaak gaat het hierbij om een deelcollectie die wordt tentoongesteld in een open depot opstelling of om een selectie uit een grotere museumcollectie. Een voorbeeld hiervan is de collectie keramiek en glas van het Victoria and Albert Museum (V&A) die in 1994 voor het eerst compleet werd tentoongesteld (Afb. 3).⁴⁰ Dit was een van de eerste tentoonstellingen waarin de objecten werden tentoongesteld zoals ze normaal in het depot staan.⁴¹ Het ontwerp was simpel en bootste het gevoel en de sfeer na van een depot, een plek die normaal niet toegankelijk is voor het grote publiek. De objecten staan zeer dicht op elkaar en staan op glazen schappen. Door de manier van tentoonstellen worden bezoekers als het ware overspoeld door de objecten en kunnen de objecten gemakkelijk met elkaar worden vergeleken.⁴²

In 2009 en 2010 is de tentoonstelling in het V&A vernieuwd en is er een studieruimte gerealiseerd waar onderzoekers objecten van dichtbij kunnen bestuderen.⁴³ Wanneer er een object wordt aangevraagd en wordt getransporteerd, wordt dit weergegeven op een scherm in de zaal. Zo kunnen de bezoekers meekijken met de expertise van de medewerkers en krijgen ze een beeld van wat er zich achter de schermen afspeelt.⁴⁴ Ook wordt de bezoeker meer gestuurd in de tentoonstelling, doordat er een aantal ruimtes zijn waar een specifiek thema wordt behandeld. Zo is er bijvoorbeeld een ruimte over materiaal en techniek, een ruimte die de band tussen keramiek en architectuur behandelt en is er een ruimte waar

⁴⁰ Andere termen die vaak worden gebruikt voor een open depot opstelling zijn: open storage of visible storage.

⁴¹ Maria Malichoutsaki, 'Museum storages: The hidden treasures of the museums', MindTheMuseum, geraadpleegd 7 maart 2022, <https://www.mindthemuseum.com/post/museum-storages-the-hidden-treasures-of-the-museums>.

⁴² 'Museum storages: The hidden treasures of the museums.' Website MindTheMuseum.

⁴³ Victoria Oakley en Fi Jordan, "Transforming the Ceramics galleries : an exercise in restraint," *Conservation Journal* voorjaar(2009)57.

⁴⁴ 'Museum storages: The hidden treasures of the museums.' Website MindTheMuseum.

enkele meesterwerken van de collectie tentoon worden gesteld. Naast deze verschillende ruimtes is er een plek voor tijdelijke tentoonstellingen en is er een werkstudio.⁴⁵ In totaal worden er meer dan 26.000 objecten tentoongesteld in deze opstelling⁴⁶

Een ander vroeg voorbeeld van een open depot opstelling is het Metropolitan Museum of Art (The Met) (Afb. 4). Deze opstelling ontstond in 1988 en was de eerste poging tot het creëren van een *visible storage* in New York.⁴⁷ Ook hier gaat het om een deelcollectie, namelijk Amerikaanse kunst en decoratieve objecten. De collectie bestaat uit ongeveer 18.000 objecten, die allemaal te zien zijn.⁴⁸ De voorwerpen staan gecategoriseerd op soort; schilderkunst, sculptuur, meubels, houtwerk, glas, keramiek en metalen voorwerpen en zijn hierin ingedeeld op vorm en chronologie.⁴⁹ Net als bij het voorbeeld van het V&A is ook hier een studiezaal gecreëerd voor bezoekers. Deze studiezaal, de *Henry R. Luce Study Center for the Study of American Art*, werd een voorbeeld voor vele andere musea, die steun kregen van de Henry Luce Foundation.⁵⁰ Hiernaast staat bij elk object een klein tekstbordje met informatie over het object, de titel, de maker en het objectnummer. Als een bezoeker of wetenschapper extra informatie zoekt, kan hij met dit objectnummer in het professionele zoekstelsel van het museum meer informatie opzoeken.⁵¹ Toch is deze opstelling niet alleen bedoeld voor onderzoekers en studenten. Ook veel reguliere bezoekers bezoeken de studiezaal, waar zij informatie kunnen krijgen over elk tentoongesteld object. Volgens een van de curatoren van het museum ligt het succes van open storage bij het feit dat veel museumbezoekers zich veilig voelen in een depot, waar elk object gelijk behandeld wordt en waar de aandacht niet wordt afgeleid door indrukwekkende en overweldigende architectuur.⁵² Het *Henry R. Luce Study Center for the Study of American Art* is niet alleen bedoeld als een plek waar bezoekers naar objecten kunnen kijken, maar het moet ook een gedachte opwekken.

⁴⁵ Oakley, "Transforming the Ceramics galleries : an exercise in restraint."

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ 'Museum storages: The hidden treasures of the museums.' Website MindTheMuseum.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ 'The Henry R. Luce Center for the Study of American Art', MetMuseum, geraadpleegd 9 mei 2022, <https://www.metmuseum.org/art/libraries-and-research-centers/the-henry-r-luce-center-for-the-study-of-american-art>.

⁵⁰ Celestine Bohlen, "Museums as Walk-In Closets; Visible Storage Opens Treasures to the Public," *New York Times*, 8 mei 2001.

⁵¹ Kimberly Orcutt, "The Open Storage Dilemma," *The Journal of Museum Education: Protecting the Objects and Serving the Public: An Ongoing Dialogue* 36(zomer 2011)2: 208-209.

⁵² 'Museum storages: The hidden treasures of the museums.' Website MindTheMuseum.

Het museum hoopt dat bezoekers zich af gaan vragen waarom het ene object wel tentoon wordt gesteld en het andere object in het depot blijft.⁵³

De eerdergenoemde Henry Luce Foundation heeft een belangrijke rol gespeeld in het creëren van de *visible storage* in de Verenigde Staten, met projecten in het Metropolitan Museum of Art (1988), de New-York Historical Society (2000), het Brooklyn Museum (2005) en het Smithsonian American Art Museum (2006).⁵⁴ De stichting staat bekend om zijn doelstelling voor “promoting the study of and access to museums’ permanent collections, highlighting these fascinating but sometimes neglected treasures during a period when glamorous, high-profile loan exhibitions attracted a great deal of staff and visitor attention”.⁵⁵ De vier musea staan ieder voor hetzelfde dilemma, op het gebied van zowel theorie als praktijk. Ze worstelen met aan de ene kant het zoveel mogelijk openbaren en tentoonstellen van de collecties, en aan de andere kant de vraag van het publiek naar voldoende informatie over de objecten.⁵⁶ Hieronder zullen de verschillende musea worden behandeld, waarbij het Metropolitan Museum of Art hierboven is beschreven. Alle vier de opstellingen zijn gecreëerd om zoveel mogelijk objecten tentoon te stellen en hebben op het gebied van publieksbemiddeling vrij traditionele methodes. Op sommige aspecten zijn ze zelfs te vergelijken met de opstellingen in het eerdergenoemde Jenks Museum of Natural History and Anthropology en het Teylers Museum.

In 2005 opende in het Brooklyn Museum een andere *visible storage* (Afb. 5). Het Brooklyn Museum ontving een beurs van de Henry Luce Foundation en kon hierbij leren van de tentoonstelling in The Met. Zo heeft het Brooklyn Museum niet gekozen voor één computer in de zaal, zoals in The Met, maar staan er meerdere terminals waar bezoekers gebruik van kunnen maken. Ook is het gebruiksvriendelijker. De bezoeker kan op de touchscreen-terminal de kast of stelling aantikken, hierna het schap waar het object op staat en vervolgens op het object waar hij meer informatie over wilt.⁵⁷ Op deze manier kunnen ook ‘standaard’ bezoekers gebruik maken van het zoekstelsel, zonder dat er kennis nodig is van een professioneel zoekstelsel.

Hiernaast heeft het museum een eigen webpagina gecreëerd, puur voor deze

⁵³ ‘Museum storages: The hidden treasures of the museums.’ Website MindTheMuseum.

⁵⁴ Kimberly Orcutt, “The Open Storage Dilemma,” 208-209.

⁵⁵ Orcutt, “The Open Storage Dilemma,” 209.

⁵⁶ Ibid, 209.

⁵⁷ Ibid, 208-209.

visible storage.⁵⁸ Op deze pagina heeft de lezer toegang tot extra informatie over het project en waarom dit project is opgestart. Beschreven wordt dat het museum door een gebrek aan ruimte, slechts een klein deel van de collectie kan laten zien. Met deze *visible storage* geeft het museum meer transparantie over wat een museum doet, waarom er bepaalde objecten worden verzameld en waarom bepaalde objecten worden tentoongesteld, terwijl andere objecten juist in depot blijven.⁵⁹ Een kleine kanttekening: De objecten in de *visible storage* zijn niet alle objecten die het museum beheert, er zijn ook objecten die in een 'gesloten' depot staan opgeslagen.⁶⁰ Het museum maakt hier dus nog steeds een keuze welke objecten het publiek kan zien en welke niet. Waarop deze selectie wordt gebaseerd blijft onduidelijk.

De nieuwste *visible storage* die is ondersteund door The Luce Foundation is The Henry Luce Foundation Center for American Art in het Smithsonian American Art Museum (SAAM), het wordt vaak aangeduid als de meest indrukwekkende *visible storage* ter wereld (Afb. 6).⁶¹ Er worden 3300 objecten tentoongesteld, vier keer zoveel als in de standaard tentoonstellingen in het museum.⁶² Het museum gebruikt digitale object labels waar bezoekers extra informatie kunnen vinden. Hiernaast heeft het Luce Foundation Center een eigen website waar alle objecten op staan die te zien zijn en worden er regelmatig lezingen, workshops en andere activiteiten georganiseerd.⁶³ Ook is er het Lunder Conservation Center, een restauratieatelier waar bezoekers naar binnen kunnen kijken en gebruik kunnen maken van een audiotour die extra informatie geeft over de werkzaamheden van een restaurator.⁶⁴

Een kleiner museum wat wordt ondersteund door The Luce Foundation is de New-York Historical Society (N-YHS). Ook dit museum heeft een *visible storage* (N-YHS Luce Center), al is het op een wat kleinere schaal dan de vorige voorbeelden (Afb. 7). De eerste drie voorbeelden van *visible storage* gaan over vrij grote musea, ieder met een eigen vaste collectie. Het N-YHS heeft daarentegen geen permanente tentoonstellingen en de collectie is alleen zichtbaar tijdens tijdelijke exposities.

⁵⁸ 'Visible Storage : Study Center', Brooklyn Museum, geraadpleegd 11 mei 2022, <https://www.brooklynmuseum.org/exhibitions/luce>.

⁵⁹ 'Visible Storage : Study Center.' Website Brooklyn Museum.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Orcutt, "The Open Storage Dilemma," 209-210.

⁶² Ibid.

⁶³ 'Luce Foundation Center', Smithsonian American Art Museum, geraadpleegd 11 mei 2022, <https://americanart.si.edu/visit/saam/luce>.

⁶⁴ 'Lunder Conservation Center', Smithsonian American Art Museum, geraadpleegd 11 mei 2022, <https://americanart.si.edu/art/conservation>.

Hierdoor is de behoefte nog groter om een *visible storage* te creëren.⁶⁵ Deze storage opende in 2000 en werd gerenoveerd in 2017 waarbij er meer dan 40.000 objecten te zien zijn.⁶⁶ Het is hiernaast een centrum voor “the Study of Women’s History”, wat regelmatig wordt bezocht door schoolklassen en andere groepen.⁶⁷ Na de verbouwing ontstond er kritiek rondom de vernieuwingen. De belangrijkste argumenten waren dat er voorheen meer dan 70.000 objecten tentoongesteld, bijna dubbel de hoeveelheid die nu wordt tentoongesteld. Hiernaast was de *visible storage* installatie toen ook breder opgezet en nam het een groter gedeelte van het museum in beslag.⁶⁸

In 2000 opende het N-YHS Luce Center voor het eerst en begon het met tal van experimenten rondom de publieksbemiddeling. In eerste instantie stond er bij elk object een tekstbordje met verschillende informatie, maar al snel dreigde de bordjes de objecten onder te sneeuwen.⁶⁹ Om dit op te lossen werd er een project opgestart met een looproute die de bezoeker bij een aantal geselecteerde objecten bracht. Het nadeel van dit project was echter dat er maar aandacht werd geschonken aan een beperkt aantal objecten.⁷⁰ Dit ging in tegen de missie van het N-YHS Luce Center, om zoveel mogelijk objecten tentoon te stellen voor het grote publiek. Om dit tegen te gaan werden er audiotours gemaakt, maar hier kon maar beperkte informatie in worden verwerkt.⁷¹ Een oplossing die hiervoor werd gevonden waren kleine wisselende tentoonstellingen gebaseerd op een bepaald thema. Voordeel hiervan is dat er op deze plekken meer context wordt gegeven aan de objecten, terwijl de objecten buiten deze tentoonstellingen nog steeds goed te zien zijn.⁷²

Naast deze *visible storage* tentoonstellingen in de Verenigde Staten, zijn er ook diverse projecten in Europa. Een hiervan is de open storage in het Pinacoteca di Brera in Milaan (Afb. 8). Hier kan de bezoeker, net als in het Smithsonian American Art Museum, zowel een bezoek brengen aan een *visible storage* als aan publieke restauratie.⁷³ Met deze twee projecten probeert het museum het publiek zo vrij

⁶⁵ Orcutt, “The Open Storage Dilemma,” 211.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ ‘Museum storages: The hidden treasures of the museums’. Website MindTheMuseum.

⁶⁸ Judith H. Dobzynski, ‘HY Historical Society’s Renovation Opens a Debate,’ Artjournal, geraadpleegd 7 maart 2022, <https://www.artsjournal.com/realcleararts/2017/05/ny-historical-societys-renovation-opens-a-debate.html>.

⁶⁹ Orcutt, “The Open Storage Dilemma,” 211

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ ‘Museum storages: The hidden treasures of the museums’. Website MindTheMuseum.

mogelijk te laten tijdens het bezoek. Aanvullende informatie wordt gegeven tijdens speciale activiteiten, Brera mai vista genoemd.⁷⁴ Een van de pluspunten van deze projecten is dat het niet overdreven is. De bezoeker heeft het gevoel dat hij achter de schermen is, maar niet dat het allemaal in scène is gezet.⁷⁵ Hierdoor zou het gevoel namelijk kunnen ontstaan dat de bezoeker gewoon een tijdelijke tentoonstelling bezoekt. Dit geldt ook voor de publieke restauraties, gehouden in het Restoration Laboratory. Hier kunnen de bezoekers door een glazen wand alle stappen zien die een restaurator neemt om een kunstwerk te restaureren. Ook kan de bezoeker hierdoor de objecten bekijken vanuit hoeken die normaal niet zouden kunnen, zoals de achterkant.⁷⁶

Twee andere Italiaanse voorbeelden zijn ontworpen door Studio Adrien Cardère in het 'Regionaal museum van het oude Narbonne' (Musée régional de la Narbonne antique) en in het etnografisch museum in Vaticaanstad (Afb. 9 en Afb 10). Deze twee projecten verschillen iets van elkaar. In het Musée régional de la Narbonne antique kunnen bezoekers het depot inkijken vanuit het museum, en zien zij de depotmedewerkers aan het werk. Dit is niet in scène gezet en de objecten staan ook niet tentoongesteld.⁷⁷ In het etnografisch museum kunnen bezoekers ook vanuit het museum het depot inkijken, maar hier zien zij meer van de objecten. Dit ligt voor een groot deel aan de collectie, die makkelijker zichtbaar op te slaan is.⁷⁸

Naast deze Italiaanse voorbeelden is er ook een publiekelijk toegankelijk depot in Zwitserland, Basel (Afb. 11). Het Schaulager (Schauwen is kijken, lager is opslag) slaat de kunst op die niet wordt tentoongesteld.⁷⁹ Strikt genomen is dit geen vorm van *visible storage*, aangezien de bezoekers niet de depots in kunnen kijken.⁸⁰ De daadwerkelijke opslag is alleen toegankelijk voor professionals, docenten, studenten, onderzoekers, schoolgroepen en kunstenaars, maar Schaulager bedient ook een groter publiek door het organiseren van verschillende tentoonstellingen, bijvoorbeeld in het Kunstmuseum in Basel.⁸¹ Het Schaulager heeft sinds 1941 een

⁷⁴ 'Museum storages: The hidden treasures of the museums'. Website MindTheMuseum.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ 'Restoration Laboratory', Pinacoteca di Brera, geraadpleegd 11 mei 2022, <https://pinacotecabrera.org/en/collezioni/restoration-laboratory/>.

⁷⁷ 'Musée ethnologique : Anima Mundi', Studio Adrien Gardère, geraadpleegd 17 mei 2022, <https://www.studiogardere.com/fr/projets/museographie/musee-ethnologique/>.

⁷⁸ 'Narbo Via : Musée régional de la Narbonne antique', Studio Adrien Gardère, geraadpleegd 17 mei 2022, <https://www.studiogardere.com/fr/projets/museographie/narbo-via/>.

⁷⁹ 'Concept', Schaulager, geraadpleegd 16 mei 2022, <https://schaulager.org/en/schaulager/concept>.

⁸⁰ Kisters, *Depot Boijmans van Beuningen*, 56.

⁸¹ 'Concept.' Website Schaulager.

permanente bruikleenovereenkomst gesloten met het kunstmuseum in Basel. Hierdoor worden de objecten regelmatig in het museum getoond, bijvoorbeeld tijdens de tentoonstelling *Continuously Contemporary*. Deze manier van werken zorgt voor een grotere transparantie dan bij een gesloten depot. Het is alleen niet publiekelijk toegankelijk zoals het depot van Boijmans van Beuningen. Op het gebied van architectuur heeft het wel volledig het uiterlijk van een gesloten depot: Geen ramen en een soort betonnen doos constructie.

Maar ook dicht bij huis zijn er verschillende projecten geweest waarin werd gewerkt met visible storage, of een soort open depot. Een voorbeeld hiervan is de openingstentoonstelling *De Rode Poort*, in het S.M.A.K. (Stedelijk Museum voor Actuele Kunst) in Gent gehouden in 1996. Deze openingstentoonstelling werd gehouden om de opening van het museum in haar tijdelijke ruimte te vieren.⁸² Het bestond uit verschillende onderdelen, zoals een tentoonstelling over schaalmodellen en verschillende deelpresentaties. Ook was er een soort open depot opstelling, waarbij de bezoekers door het museum, het depot en dus de opgeslagen collectie kon lopen. Zo kon de museumbezoeker letterlijk achter de schermen komen, in de verschillende depots alsook tussen de verschillende bureaus tot en met het kantoor van museumdirecteur Jan Hoet waar ook kunst was opgesteld.⁸³ De meningen waren hierover verdeeld. Men zag geen duidelijke meerwaarde in het concept en vond dat de openingstentoonstelling geen samenhangend verhaal had.⁸⁴ Achteraf bleek dat de expositie vrij vooruitstrevend was, aangezien het een van de eerste tentoonstellingen was die de bezoeker op deze manier een kijkje achter de schermen gaf.

Ook in Nederland zijn er diverse projecten geweest rondom het meer toegankelijk maken van het depot. Een van deze projecten is gehouden in het Van Abbe museum. De tentoonstelling *Kijkdepot* (2009), brengt het museumdepot als het ware de expositieruimte in. Kunstobjecten werden aan depotrekken opgehangen en op deze manier geëxposeerd.⁸⁵ Door deze manier van tentoonstellen kunnen bezoekers de werken van zowel de voorkant als van de achterkant bekijken.⁸⁶

⁸² 'Geschiedenis', S.M.A.K. (Stedelijk Museum voor Actuele Kunst), geraadpleegd 13 mei 2022, <https://smak.be/nl/over-smak/geschiedenis>.

⁸³ Etienne Wynants, "Rode Poort," *De Witte Raaf* 65(januari-februari 1997).

⁸⁴ Wynants, "Rode Poort."

⁸⁵ 'Kijkdepot', Van Abbe museum, geraadpleegd 13 mei 2022, <https://vanabbemuseum.nl/programma/programma/kijkdepot/>.

⁸⁶ 'Kijkdepot.' Website Van Abbe museum.

Hierdoor is er voor de bezoeker meer informatie beschikbaar over waar het werk vandaan komt, waar het is geëxposeerd en hoe er met het kunstwerk in het depot wordt omgegaan. Deze vorm van exposeren is vaker gekozen, bijvoorbeeld in de tentoonstelling *Rietveld en Van Baarencollectie. Kunst en vormgeving 1915-1930 in het Centraal Museum*.⁸⁷

Een belangrijke toevoeging aan de tentoonstelling *Kijkdepot* is dat de museumbezoeker letterlijk zelf kon bepalen welke werken er tentoon werden gesteld. Dit konden zij doen door een motivatie in te sturen naar het museum, met de reden waarom zij een bepaald werk wilde zien.⁸⁸ Met deze tentoonstelling democratiseerde het museum het curatorschap, zorgde het voor meer transparantie over de collectie en zorgde het voor meer participatie van de museumbezoeker. De korte motivatie werd ook bij het gekozen werk gehangen zodat bezoekers de redenen konden achterhalen waarom een bepaald kunstwerk in de museumruimtes mocht vertoeven.

Een ander bekend Nederlands voorbeeld is de vaste collectiepresentatie in *Stedelijk Base*. De tentoonstelling kreeg in het begin vrij veel kritiek vanwege de rommelige opstelling en de kostbare materialen die in de tentoonstellingswanden was gebruikt.⁸⁹ Directeur Beatrix Ruf en conservator Margriet Schavemaker wilde af van de 'regel' dat ieder werk in de tentoonstelling tot zijn recht moet komen. Zij kozen voor een archiefopstelling, waarbij de werken chronologisch werden gerangschikt, telkens met één jaar ertussen.⁹⁰ Door de opstelling en doordat de tentoonstelling in de kelder werd gehouden (vaak de plek van een depot), liep de museumbezoeker qua gevoel door een soort opengesteld depot. De opstelling had twee voordelen. Er konden meer werken tentoon worden gesteld en er werden werken tentoongesteld die normaal in depot zouden blijven. Ook waren er kritiekpunten. Zo zou het kunnen worden gezien als een achteruitgang van het cureren van tentoonstellingen, omdat de curator alleen kan kiezen welk werk wordt tentoongesteld en niet echt een eigen inhoudelijke context kan creëren. Wel roept de tentoonstelling een belangrijke vraag op: Als kunst in een depot vaak wordt gezien als 'mindere' kunst, hoe moet er dan worden gekeken naar kunst in een museum in een depotopstelling?

⁸⁷ 'Rietveld en Van Baarencollectie. Kunst en vormgeving 1915-1930', CentraalMuseum, geraadpleegd 13 mei 2022, <https://hdl.handle.net/21.12130/exhibit.37B45E71-E815-48CD-8D91-FB93B355AE57>.

⁸⁸ 'Kijkdepot.' Website Van Abbe museum.

⁸⁹ Anna van Leeuwen, "Stedelijk-directeur Rein Wolfs : 'Nederland was er vroeg bij met diversiteit, maar heeft niet doorgepakt,'" *De Volkskrant*, 15 mei 2022.

⁹⁰ Alphen, van, "Museumactivisme."

Naast deze voorbeelden zijn er nog verschillende andere projecten in Nederland geweest waarbij er werd gewerkt met een soort open depot opstelling. Twee hiervan, het open depot van het Boijmans van Beuningen en de tijdelijke tentoonstelling *Spaarstation Dingenliefde* worden behandeld als casus. Hiernaast worden er verschillende nieuwe depots ontwikkeld die zijn gebaseerd op het open depot van het Boijmans van Beuningen en op het Collectiecentrum Nederland, zoals het nieuwe depot van het Louvre.⁹¹

Uit dit hoofdstuk blijkt dat museumdepots steeds vaker en verder worden opengesteld voor het publiek. In de 19e eeuw, bijvoorbeeld bij veel universiteitsmusea, heerste de gedachte dat het publiek de gehele collectie op zaal moest kunnen zien. Dit was ook erg handig en logisch, aangezien het publiek voornamelijk bestond uit onderzoekers en studenten die waarschijnlijk aan dezelfde universiteit studeerde als waar het museum bij hoorde. In de loop der jaren ontstonden er naast deze universiteitsmusea ook andere gespecialiseerde en openbare musea, zoals kunstmusea, vaak ook met een zeer omvangrijke collectie. Er werd hierdoor een onderscheid gemaakt tussen 'belangrijke' kunst, wat in het museum kwam te hangen en 'minder belangrijke' kunst die verdween in de depots, weg van het publiek. Om te voorkomen dat deze kunst in de vergetelheid zou raken, werden er in toenemende mate sinds het begin van deze eeuw, steeds vaker projecten opgezet om deze kunst te tonen aan het publiek.

De vraag is, of de huidige roep naar democratie, meer participatie en transparantie eveneens aan de basis ligt van het steeds vaker openstellen van het depot? In het volgende hoofdstuk zal worden besproken hoe deze drie maatschappelijke thema's in deze ontwikkeling te zien zijn.

⁹¹ 'Fearing Climate Change, the Louvre's New Conservation Center', Architectural Digest, geraadpleegd 21 maart 2021, <https://www.architecturaldigest.com/story/fearing-climate-change-louvre-new-conservation-center>.

Hoofdstuk 2: De maatschappij in het museum

Zoals in hoofdstuk 1 staat beschreven is het fenomeen ‘open depot’ iets wat al een lange periode bestaat. Nadat rond de jaren 60 museumcollecties groeide en steeds meer objecten verdwenen in de depots, uit het zicht van het publiek, werd de roep om zichtbaarheid van de gehele collectie steeds groter. Om deze wens te vervullen ontstonden er in de jaren ‘80 en ‘90 de eerste kijkdepots en *visible storage* projecten. Toch lijkt het thema ‘open depot’ en de band met de termen democratie, transparantie en participatie van recente datum te zijn. In dit hoofdstuk wordt beschreven waar deze termen vandaan komen, hoe deze terug te zien zijn in musea (beleid, tentoonstellingen, programmatie) en hoe de museale instellingen zich proberen te verhouden tot deze maatschappelijke ontwikkelingen.

Vaak gaat het bij transparantie - op het gebied van museumcollecties - haast altijd over het verleden. De maatschappij moet kunnen meekijken met wat er in het verleden is verzameld, waarom dit in het verleden is verzameld en wat er in het heden mee gebeurt. Wanneer dit transparant wordt gemaakt, kan de maatschappij een mening vormen over wat er met haar geld wordt gedaan. Onlangs gebeurde dit bijvoorbeeld bij de aankoop van *De Vaandeldrager*, door het Rijksmuseum.⁹² Hopelijk is iedereen het er mee eens dat zulke aankopen in het openbaar moeten worden gedaan. Het gaat immers om belastinggeld en mensen hebben het recht om te weten waar dit aan besteed wordt. Toch ontstond er veel commotie rond de aankoop van het werk. Het zou in achterkamertjes zijn beslist en bovendien kost het werk enorm veel geld, in een tijd waarin de cultuursector het erg moeilijk had.⁹³ Kortom: in eerste instantie leek de aankoop vrij transparant, in realiteit was het nog niet transparant genoeg. Het voorbeeld laat zien dat er niet onderschat moet worden hoe omvangrijk de betekenissen van democratische inspraak en participatie alsook transparantie zijn.

In de maatschappij zijn de drie thema’s transparantie, democratie en participatie erg actueel. Niet alleen in de museumsector maar ook in de politiek, het onderwijs, de economische sector en het recht wordt de vraag naar meer van de drie

⁹² ‘De vaandeldrager in heel Nederland te zien’, Vereniging Rembrandt, geraadpleegd 17 mei 2022, <https://www.verenigingrembrandt.nl/nl/nieuws/de-vaandeldrager-in-heel-nederland-te-zien>.

⁹³ ‘Onrust in de cultuursector over de miljoenen die de staat neerlegt voor ‘De Vaandeldrager’ (Wieteke van Zeil in het programma ‘Talkshow M’), KRO-NCRV, geraadpleegd 17 mei 2022, <https://kro-ncrv.nl/onrust-in-de-cultuursector-over-de-miljoenen-die-de-staat-neerlegt-voor-de-vaandeldrager>.

thema's steeds groter. Vaak ontstaan deze thema's ook in deze domeinen en worden ze later verspreid binnen de maatschappij. Het is hierbij niet helemaal duidelijk waar deze thema's ontstaan of wanneer. Wel is het vaak het resultaat van een opeenstapeling van gebeurtenissen. Denk bijvoorbeeld aan meer transparantie in de politiek, een vraag die is ontstaan na verschillende niet-transparante gebeurtenissen die niet goed zijn afgelopen, zoals de kinderopvangtoeslagaffaire.

“Een groot deel vindt wel dat Den Haag de komende tijd nog wat meer aan zichzelf moet werken. Zeven op de tien willen dat de politiek een nieuwe bestuurscultuur realiseert. Dat betekent vooral meer transparantie, openheid en dualisme, iets waar recent heel veel over is gesproken aan het Binnenhof naar aanleiding van de kinderopvangtoeslagaffaire”.⁹⁴

Het blijkt echter dat het toch moeilijker is om meer transparantie, democratie en participatie te creëren dan dat het in eerste instantie lijkt. Een oorzaak hiervan is dat de termen vrij vaag zijn en niet duidelijk kunnen worden gemeten. Wat is transparantie precies? En wanneer is er genoeg transparantie bereikt? Vaak is te veel transparantie ook niet wenselijk. Wanneer dit gebeurt ontstaat er een overvloed aan informatie waardoor men niet meer duidelijk kan zien wat belangrijk is en wat niet. Dit wordt ook wel ‘The opacity of transparency’ genoemd.⁹⁵ Het beste zou zijn om voor elke casus specifiek te maken wat transparantie inhoudt, wanneer transparantie bereikt is en wat de kosten en baten hiervan zijn. Dit zou beter zijn dan een aanpak die ervan uitgaat dat alles in het geheim gebeurt en dat er daarom zoveel mogelijk zichtbaar moet worden.⁹⁶ In het geval van musea en collecties zou dit bijvoorbeeld kunnen inhouden dat er meer in wordt gegaan op waarom objecten worden verworven en wat daarmee wordt gedaan (vaak gebeurt dit overigens al in collectiebeleidsplannen, alleen lezen de ‘standaard’ museumbezoekers deze niet).⁹⁷ Op deze manier zijn musea transparant en weet de maatschappij wat er gaat gebeuren met hun belastinggeld. Wanneer het bijvoorbeeld gaat over het

⁹⁴ ‘Overgrote deel Nederlanders wil dat politiek minder met zichzelf bezig is,’ *NOS (Nederlandse Omroep Stichting)*, 5 mei 2022.

⁹⁵ Fenster, “The opacity of transparency,” 936.

⁹⁶ *Ibid*, 936.

⁹⁷ *Collectieplan 2022 - 2023 Museum Boijmans van Beuningen*. Beleidsplan Boijmans van Beuningen 2022.

verantwoorden en transparant maken van verzamelbeleid zou het toegankelijker maken van collectieplannen tot een beter gepercipieerde transparantie leiden.

De term transparantie had in oorsprong niet de betekenis die het woord nu heeft. Het ging meer over doorzichtig zijn, bijvoorbeeld in de vorm van een nieuw soort glas.⁹⁸ Pas rond de jaren '80 kreeg het de connotatie die het nu heeft, namelijk het eerlijk zijn over dingen en het niet geheim houden. Voorheen noemde men dit niet transparantie, maar 'openheid' een begrip wat terug te herleiden is naar zelfs de oude Grieken.⁹⁹

Ook de term democratie of democratisering wordt steeds vaker gebruikt in de museumwereld. Hierbij gaat het vaak om het feit dat meer mensen inspraak moeten hebben in wat er in een museum gebeurt, wat er te zien is en hoe het omkaderd wordt, bijvoorbeeld in een tentoonstelling. In hoofdstuk 1 zijn er verschillende voorbeelden genoemd waar dit gelukt is, bijvoorbeeld in de tentoonstelling *Kijkdepot* in het Van Abbe museum.¹⁰⁰ Een ander voorbeeld hiervan is de aanpak van oud-directeur van het Stedelijk Museum Schiedam, Deirdre Carasso, die haar werkplek op zaal inrichtte om zo direct met bezoekers in contact te komen.¹⁰¹ Deze manier van feedback verkrijgen is een poging om een meer democratisch museum te realiseren waar de bezoekers ook input kunnen geven op diverse vlakken zoals het tentoonstellen, verzamelen, de verhouding tot de gemeenschappen enzovoort. Lang was de gedachte dat in een museum slechts de professionals uitmaakten wat er op zaal hing en wat 'goede' en 'slechte' kunst was. Ook dit is al enige tijd aan het veranderen. Een voorbeeld hiervan is het project *Lang Leve Rembrandt*, gehouden in het Rijksmuseum. Hier mochten amateurkunstenaars een kunstwerk insturen wat werd beoordeeld door een jury. De uitgekozen kunstwerken, 575 werken van kunstenaars tussen de vier en negentig jaar oud, werden vervolgens op zaal tentoongesteld.¹⁰² Het is hier niet zo dat het publiek de werken mocht jureren. Wel was het zo dat amateurkunstenaars ineens een kans hadden om in het Rijksmuseum te hangen. Een democratisering dus.

Net als bij het begrip transparantie, bestaat de term democratie ook al zeer

⁹⁸ Lynn Berger, "Hoe transparantie het antwoord op alles werd," *De correspondent*, 29 mei 2021.

⁹⁹ Berger, "Hoe transparantie het antwoord op alles werd."

¹⁰⁰ 'kijkdepot.' Website Van Abbe Museum.

¹⁰¹ 'Directeur Deirdre Carasso an het Stedelijk Museum Schiedam: "Educatoren zijn juist geschikt voor fondsenwerving"', Cultuurmarketing, geraadpleegd 17 mei 2022, <https://cultuurmarketing.nl/deirdre-carasso-stedelijk-museum-schiedam/>.

¹⁰² "150.000 bezoekers voor tentoonstelling Lang leve Rembrandt," *Het Parool*, 16 september 2019.

lang. Het begrip is ontstaan in de oudheid en betekend eigenlijk ‘volksheerschappij’ of ‘volksmacht’.¹⁰³ Er bestaan verschillende democratische stelsels, bijvoorbeeld een directe democratie (de kiezer kan direct stemmen over besluiten) en de parlementaire democratie, ook wel indirecte democratie genoemd (de kiezer stemt op een vertegenwoordiger die in het parlement de stem van de kiezer vertegenwoordigd).¹⁰⁴ De term democratie zoals wij die nu kennen lijkt in de politiek meer op een indirecte democratie, maar dit is niet overal zo. Je zou kunnen stellen dat het project *Kijkdepot* in het Van Abbe museum juist een directe democratie is. De bezoekers kiezen en stemmen op een object, wat hierna tentoon wordt gesteld. Het doel van democratisering is dat meer mensen een stem hebben en dat ze worden vertegenwoordigd. Op deze manier wordt er niemand buiten gesloten, kan iedereen meebeslissen over maatschappelijke onderwerpen en ontstaan er verschillende perspectieven en invalshoeken.¹⁰⁵ Maar dit wil uiteraard niet zeggen dat er bij een project als het *Kijkdepot* geen filters aanwezig waren...

Een begrip wat qua inhoud erg op democratie lijkt is participatie. Bij participatie gaat het erom dat bezoekers kunnen creëren, delen en samenkomen, het is dus in dit opzicht een meer actieve opstelling dan bij het begrip democratie.¹⁰⁶ De verbanden tussen democratie en participatie werden door Jean-Jacques Rousseau (1712 - 1779) al in de 18e eeuw gezien. Zo stelde hij dat hoe meer mensen participeren in een samenleving, hoe meer ze de houding en kwaliteiten van burgers ontwikkelen. Dus: hoe meer mensen participeren, hoe democratischer het systeem.¹⁰⁷ Dit zou bijdragen aan het algemeen belang, omdat door participatie burgers in aanraking kwamen met de gedachtes van andere en deze konden meenemen in hun eigen besluitvorming.¹⁰⁸ Tegenwoordig zien we participatie vooral als het geven van kansen aan mensen om mee te doen en mee te beslissen.

Binnen musea zijn er verschillende manieren waarop een bezoeker kan participeren. Zo worden er bijvoorbeeld kinderen uitgenodigd in het museum om in

¹⁰³ ‘Democratie : Betekenis en kenmerken van het politiek begrip’, Historiek, geraadpleegd 18 mei 2022, <https://historiek.net/democratie-betekenis-kenmerken/82679/>.

¹⁰⁴ ‘Democratie : Betekenis en kenmerken van het politiek begrip’. Website Historiek.

¹⁰⁵ Pontzen, “Het nieuwe Depot Boijmans Van Beuningen past in de trend om al die verzamelde kunst ook echt te laten zien.”

¹⁰⁶ Nina Simon, *The participatory museum*, 1-5.

¹⁰⁷ Bas van Gool, “Waarom beleidsparticipatie door ‘gewone’ burgers meestal faalt : reconstructie van de oorzaken van participatieve verdamping,” *Red Publica* 50(2008)3: 247-274.

¹⁰⁸ Gool, van, “Waarom beleidsparticipatie door ‘gewone’ burgers meestal faalt : reconstructie van de oorzaken van participatieve verdamping,” 247-274.

een vroeg stadium na te denken over hoe een tentoonstelling aansprekender kan zijn voor kinderen.¹⁰⁹ Dit is echter meteen een zorgelijk punt bij participatie. Doorgaans is het museumpubliek geen weerspiegeling van de samenleving, maar zijn de bezoekers een bepaalde groep binnen de maatschappij.¹¹⁰ De vraag komt op of er dan überhaupt kan worden gesproken van participatie als dit binnen een zeer beperkte groep mensen gebeurt. Hierom gaat participatie niet alleen over het participeren van museumbezoekers die regelmatig naar het museum gaan, maar moet er juist óók aandacht zijn voor de groep die niet vaak naar een museum gaat.¹¹¹ Een voorbeeld hiervan is het project *Radically Mine* in het Van Abbe museum. Binnen dit project wordt er gewerkt met elf scholen (kinderen tussen de 15 en 19 jaar), waarbij de deelnemers een jaar lang met de collectie werken. Er worden verschillende activiteiten georganiseerd, zoals het kiezen van de kunstwerken waar mee gewerkt wordt en het namaken van deze kunst waardoor de bezoeker het werk beter leert kennen.¹¹² Op deze manier komen de deelnemers op een jonge leeftijd in aanraking met het museum, op een leerzame manier. Doordat dit project een jaar duurt en niet eenmalig is kan er sneller een band ontstaan tussen de deelnemers en het museum en is de kans groter dat de deelnemers vaker naar musea zullen gaan.

Het woord participatie wordt in vele verschillende contexten gebruikt. Een goed voorbeeld komt uit de troonrede van Koning Willem-Alexander die hij gaf in 2013: “Het is onmiskenbaar dat mensen in onze huidige netwerk- en informatiesamenleving mondiger en zelfstandiger zijn dan vroeger. Gecombineerd met de noodzaak om het tekort van de overheid terug te dringen, leidt dit ertoe dat de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker verandert in een participatiesamenleving”.¹¹³ Deze quote kan simpelweg vertaald worden als: Mensen kunnen meer op eigen benen staan en hebben hierbij minder hulp nodig van instanties die hen hierbij helpen. Mensen moeten actief gaan deelnemen aan de samenleving. Dit is ook terug te zien in de museumwereld. Bezoekers worden steeds

¹⁰⁹ Voorbeeld: Expositie over Genghis Khan in Nationaal Militair Museum, waar kinderen door stickers te plakken konden aangeven wat zij leuk vonden aan de tentoonstelling en wat minder. ‘Publieksparticipatie voor een sterkere positionering’, Cultuurmarketing, geraadpleegd 30 mei 2022, <https://cultuurmarketing.nl/publieksparticipatie-twee-inspirerende-cases/>.

¹¹⁰ Nina Simon, *The participatory museum*, 1-5.

¹¹¹ Ibid, 1-5.

¹¹² Marleen Hartjes, *Inclusie en participatie in het Van Abbemuseum*, 22 mei 2019. (Verslag online te vinden)

¹¹³ ‘Troonrede 2013’, Het Koninklijk Huis, geraadpleegd 22 mei 2022, <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013>.

vaker 'losgelaten' in de tentoonstellingszalen, tekstbordjes worden kleiner en folders worden dunner. Hierbij wordt er steeds vaker om feedback gevraagd en heeft de bezoeker vaker directe invloed op de inhoud van tentoonstellingen.¹¹⁴ Kortom: Het museum wil steeds vaker haar autoriteit delen. Deze trend is overigens niet alleen te zien in de museumsector, maar breder in de hele cultuursector. Een voorbeeld hiervan is de geschiedenis van het Fonds voor Cultuurparticipatie. Op haar website staat te lezen: "Lange tijd lag de nadruk daarbij op receptieve cultuurdeelname, zoals het luisteren naar muziek, het kijken naar een voorstelling en het genieten van beeldende kunst in bijvoorbeeld musea. In het Fonds voor Cultuurparticipatie is daarin een belangrijke verandering gekomen; de nadruk ligt nu op actieve participatie".¹¹⁵

Vaak wordt de roep om meer transparantie, democratie en participatie teruggevonden in *The New Museology*. Sinds de jaren '70 is er een verandering gaande. Musea focussen zich steeds meer op de bezoeker en publieksbemiddeling dan op de collectie. Waarbij de traditionele musea worden gezien als exclusief en elitair, wil de nieuwe museologie juist openheid en toegankelijkheid uitstralen.¹¹⁶ Hier passen de drie thema's transparantie, democratie en participatie goed bij, aangezien zij hetzelfde doel hebben. Deze verandering is goed terug te zien in de museumdefinitie van de ICOM (International Council Of Museums). Op dit moment luidt de ICOM-museumdefinitie als volgt: "Een museum verwerft, behoudt, onderzoekt, presenteert, documenteert en geeft bekendheid aan de materiële en immateriële getuigenissen van de mens en zijn omgeving, voor doeleinden van studie, educatie en genoeg".¹¹⁷ Een kritiekpunt op deze oude definitie was dat er te veel wordt gekeken naar de conservering van collecties en te weinig naar het publiek en de toegankelijkheid van het museum. Om dit te veranderen zou er in 2019 worden gestemd om de definitie aan te passen naar:

"Musea zijn democratiserende, inclusieve en meerstemmige ruimtes voor kritische dialoog over het verleden en de toekomst. Terwijl ze de conflicten en uitdagingen van

¹¹⁴ Nina Simon, *The participatory museum*, 1-5.

¹¹⁵ 'Geschiedenis', Fonds voor Cultuurparticipatie, geraadpleegd 22 mei 2022, <https://cultuurparticipatie.nl/over-ons/geschiedenis>.

¹¹⁶ Max Ross, "Interpreting the new museology," *Museum and Society* 2(2014)2: 84-103.

¹¹⁷ 'Museumdefinitie', Museumvereniging, geraadpleegd 22 mei 2022, <https://www.museumvereniging.nl/museumdefinitie>.

het heden erkennen en aanpakken, houden ze artefacten en exemplaren in beheer voor de samenleving, bewaren ze uiteenlopende herinneringen voor toekomstige generaties en garanderen ze gelijke rechten en gelijke toegang tot het erfgoed voor alle mensen. Musea hebben geen winstoogmerk. Ze zijn participatief en transparant en werken in actief partnerschap met en voor diverse gemeenschappen om inzichten in de wereld te verzamelen, te bewaren, te onderzoeken, te interpreteren, te tentoonstellen met als doel bij te dragen aan de menselijke waardigheid, sociale rechtvaardigheid, wereldwijde gelijkheid en planetair welzijn”.¹¹⁸

Hier vallen een aantal dingen op. De definitie is een stuk langer geworden, waardoor de omschrijving en de taken van een museum uitgebreider zijn geworden. Hiernaast ligt de focus bij de nieuwe definitie meer op waardes, democratie, inclusie en meerstemmigheid en minder op de functies van een museum; verzamelen onderzoeken en tentoonstellen.¹¹⁹ Uit de nieuwe definitie blijkt tevens dat de thema's transparantie, democratie en participatie in het museumveld zeer actueel zijn. Ze worden zelfs direct in de nieuwe definitie van een museum genoemd; 'democratiserende', 'transparante' en 'participatief'.¹²⁰ Maar ook de opvattingen over het collectiebeheer- en behoud zelf zijn verschoven. Tot de jaren '90 lag de nadruk binnen de depotwereld vooral op preventieve conservering en dus het handhaven van een zeer stabiel binnenklimaat. In deze situatie zou een depot open voor bezoekers niet mogelijk zijn, aangezien dan het klimaat wordt verstoord. In de periode na de jaren '90 is dit beleid verschoven en werd een iets minder stabiel binnenklimaat ook geaccepteerd.¹²¹ Zolang de collectie maar niet in gevaar komt. Hierdoor is er meer met de collectie mogelijk, bijvoorbeeld een kort depotbezoek door het publiek, zoals in het depot van het Boijmans van Beuningen.

Uit bovenstaand stuk valt op te maken dat de drie termen transparantie, democratie en participatie breed in de samenleving leven. Toch zijn er ook professionals die stellen dat een vergroting van deze thema's niet per se een vooruitgang is, ze stellen dat er in ieder geval grenzen aan zitten. Hieronder worden

¹¹⁸ 'ICOM kondigt nieuwe museumdefinitie aan', Museumcontact, geraadpleegd 22 mei 2022, <https://museumcontact.nl/artikelen/icom-kondigt-nieuwe-museumdefinitie-aan>.

¹¹⁹ Olga van Oost, *De Museumdefinitie van de ICOM* (Brussel: FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, 2018), 7.

¹²⁰ 'ICOM kondigt nieuwe museumdefinitie aan'. Website Museumcontact.

¹²¹ Bart Ankersmit en Marc Stappers, *Gebouwd om te bewaren : Waar staan we met erfgoeddepots in Nederland?* (Amersfoort: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed RCE, 2021), 118-126.

deze kritieken geanalyseerd en beargumenteerd. Vaak wordt het argument aangehaald dat de termen transparantie, participatie en democratie niet zo waardevol meer zijn, omdat de termen 'containerbegrippen' dreigen te worden. Mooie woorden die positief klinken, maar waar niemand precies van weet wat het concreet inhoud. De term participatie wordt bijvoorbeeld niet alleen gebruikt om feedback te krijgen en om autoriteit te delen, maar ook om op een 'gemakkelijke' manier subsidies en sponsoring te krijgen of om politiek correct te zijn.¹²² Wanneer dit gebeurt is het niet meer helder of er wordt gedaan aan participatie, om daadwerkelijk meer mensen een stem te geven, of om simpelweg snel te scoren.¹²³ Dit standpunt is te begrijpen, omdat de begrippen transparantie, democratie en participatie in veel verschillende domeinen een andere betekenis hebben. Om te voorkomen dat de termen worden gebruikt als containerbegrippen, is het belangrijk per casus te definiëren wat er precies met de termen transparantie, democratie en participatie wordt bedoeld.¹²⁴

Een ander standpunt wat vaak wordt ingenomen is dat er geen sprake kan zijn van transparantie, democratie en participatie in een museum, omdat er geen goede weerspiegeling van de samenleving naar musea gaat.¹²⁵ Op dit moment is er geen sprake van een gelijke participatie en democratie, omdat een klein deel van de museumbezoekers bepaalt wat er met het belastinggeld gebeurt dat de hele maatschappij heeft opgebracht. Zo komen er bepaalde meningen en standpunten niet goed naar voren, omdat deze altijd worden overschreeuwd door de meerderheid.¹²⁶ In 2020 (een jaar beïnvloed door de coronapandemie) gingen gemiddeld gezien meer hoogopgeleide dan laagopgeleiden mensen, meer autochtone Nederlanders dan mensen met een migratie achtergrond en meer gezinnen met een hoog inkomen dan met een laag inkomen naar een museum.¹²⁷ Wanneer er met museumbezoekers wordt geparticipeerd wordt er dus meer geparticipeerd met de mensen die vaker naar een museum gaan dan met de mensen die minder vaak naar een museum gaan. Om dit probleem op te lossen

¹²² Wolfgang Sachs, *The Development Dictionary : A Guide to Knowledge as Power* (Londen: Zed Books Ltd, 1992), 116-132.

¹²³ Sachs, *The Development Dictionary : A Guide to Knowledge as Power*, 116-132.

¹²⁴ Fenster, "The opacity of transparency," 936.

¹²⁵ Cooke, *Participation : The New Tyranny?*.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ 'Cultuur en participatie', Cultuurmonitor, geraadpleegd 22 mei 2022, <https://www.cultuurmonitor.nl/thema/cultuur-en-participatie/>.

zetten musea bij participatie niet alleen meer in op het betrekken van het museumpubliek, maar juist ook met de bezoekers die niet vaak naar een museum gaan.¹²⁸ Zo ontstaat er een bredere groep mensen die participeert, zowel in de samenleving als in het museum. Een voorbeeld hiervan zijn bijvoorbeeld de *First Saturdays* in het Brooklyn Museum, waarbij bezoekers één zaterdag per maand gratis naar verschillende evenementen zoals, lezingen leesclubs en voorstellingen kunnen.¹²⁹ Hiermee wordt het museum toegankelijker voor mensen met een lager inkomen, waarbij een regulier museumbezoek misschien niet in het budget past.

Ook al is de meerderheid voor meer transparantie, zou het toch ook zo zijn grenzen moeten hebben. Het is niet wenselijk dat alles wat in een museum of in de publieke sector wordt besproken openbaar wordt gemaakt. Op deze manier kunnen de beleidsmakers en mensen die beslissingen moeten nemen niet meer autonoom werken. Constant zullen er vragen ontstaan waarom bepaalde beslissingen zijn genomen en waarom andere oplossingen zijn genegeerd. Er moeten keuzes worden gemaakt en helaas kan niet iedereen blij worden gemaakt. Ook in dit geval zullen er duidelijke richtlijnen moeten worden opgesteld over wat er precies naar buiten wordt gebracht. Vergaderingen en interne documenten zijn wellicht ook niet zo interessant voor het publiek, het gaat uiteindelijk om wat er met deze vergaderingen en documenten wordt gedaan. Wanneer wel alles naar buiten wordt gebracht, ook de niet interessante stukken, ontstaat er een soort mist van informatie.¹³⁰ Het wordt dan niet transparanter, maar juist vager en onduidelijker.

¹²⁸ Nina Simon, *The participatory museum*, hoofdstuk 2: participation starts with me.

¹²⁹ 'First Saturdays', Brooklyn Museum, geraadpleegd 22 mei 2022, https://www.brooklynmuseum.org/visit/first_saturdays.

¹³⁰ Schwartz, "Transparency, Lost in the Fog."

Hoofdstuk 3: Verschillende casussen in Nederland

Waar hoofdstuk 1 en 2 meer ingaan op de theorie achter het fenomeen open depot en de connectie met de drie maatschappelijke thema's transparantie, participatie en democratie, zal dit hoofdstuk meer ingaan op de praktijk. Er worden drie depots behandeld die ieder op een andere manier omgaan met het publiek in een depot. Als eerste wordt het Nederlands Openluchtmuseum behandeld, met de tentoonstelling *Spaarstation Dingeliefde*. Een van de eerste Nederlandse musea die werkte met een soort open depot, waarbij bezoekers zelf ook hun verzameling konden tonen. Hierna zal het nieuwste depot van het Boijmans van Beuningen worden besproken, waar bezoekers vrij rondlopen door het depot. De bezoeker kan als het ware ervaren hoe het er achter de schermen van een museum aan toe gaat. Als laatste wordt het Collectiecentrum Nederland (CC-NL) behandeld. Een gedeeld depot waar vier verschillende instellingen intensief werken met de collecties. Dit depot is niet open voor het grote publiek maar probeert op zijn eigen manier de maatschappij een kijkje te geven achter de schermen.

Spaarstation Dingeliefde

Het Nederlands Openluchtmuseum heeft een lange geschiedenis als het gaat om open depots. Al in de jaren '70 en '80 experimenteerde het museum met verschillende open depot opstellingen, waaronder de *visible storage* van de keramiekcollectie (Afb. 12 en 13). Hier werd de collectie tentoongesteld op een vergelijkbare manier als in het V&A in Loden, een voorbeeld wat besproken is in hoofdstuk 1. Bezoekers konden de keramiekcollectie in haar geheel bekijken en werd als het ware overspoeld door objecten. Er werd een minieme hoeveelheid informatie gegeven en de objecten konden op deze manier voornamelijk gemakkelijk met elkaar vergeleken worden.¹³¹ Ook ontstond er in de jaren '90 een soort open depot van grote landbouwvoertuigen. Dit was geen open depot zoals het keramiek depot, maar meer een soort opslagplek waar de verschillende landbouwvoertuigen droog konden worden opgeslagen en waar het publiek ook mocht komen (Afb. 14).¹³²

In 2004 kwamen hier echter grote veranderingen in. De tentoonstelling *Spaarstation Dingeliefde* werd geopend. Dit was een vrij grote tentoonstelling die

¹³¹ Interview met Anca Egas, oud conservator Nederlands Openluchtmuseum, afgenomen op woensdag 5 mei 2022. Verslag aanwezig in archief Daan Geels.

¹³² Interview met Anca Egas.

werd gehouden op de locatie waar voorheen het *visible storage* was van de keramiekcollectie.¹³³ De tentoonstelling bestond uit twee gebouwen en twee verschillende delen. Het eerste deel heette *Nederland verzameld*, waar particuliere verzamelaars een plekje kregen om hun vaak uitgebreide collecties te tonen. Het andere deel heette *Nederland heeft verzameld* en was een soort open depot opstelling, wat liet zien wat het museum verzameld en waarom dit werd verzameld. Samen vormden zij de tentoonstelling *Spaarstation Dingeliefde*.

Vooraf het eerste gedeelte van het project, *Nederland verzameld*, was zeer vooruitstrevend voor die tijd. Hier konden particulieren verzamelaars zelf hun verzamelingen tentoonstellen, mits zij door het museum werden geselecteerd voor de expositie. Wanneer een verzamelaar werd gekozen voor de tentoonstelling ging het museum langs met een plan en maquette om de verzamelaar te overtuigen om mee te werken aan de expositie (het museum kwam vaak via hun netwerk in contact met verzamelaars en later door een soort advertentiekaartjes die in de tentoonstelling hingen).¹³⁴ Door de jaren heen ontstonden er zeer verschillende tentoonstellingen. Van tatoeages tot sinterklaaspapier en van kassabonnetjes tot kotszakjes uit vliegtuigen (Afb. 15). Elke verzameling was welkom, al werd er wel door het museum geselecteerd op hoe uniek een verzameling was.¹³⁵ De exposities hadden verschillende looptijden, sommige liepen gedurende het hele project (2004 tot 2019) en andere een aantal jaar (als de verzamelaar zijn verzameling weer terug wilde bijvoorbeeld). De bezoekers kregen zo een beeld van wat er allemaal werd verzameld in Nederland en kregen de verzamelaars zelf ook te zien, door middel van levensgrote foto's van die verzamelaars (Afb. 16). Hierdoor ontstond er soms een connectie tussen de verzamelaar en de bezoeker, bijvoorbeeld omdat zij hetzelfde onderwerp verzamelde.¹³⁶ Hiernaast had het museum een soort contactadvertenties waar mensen hun gegevens achter konden laten, waardoor verzamelaars in contact konden komen met elkaar. (Afb. 17). Dit was tevens ook een manier waarop het Openluchtmuseum nieuwe verzamelingen kon opsporen die mogelijk tentoongesteld konden worden.

In het tweede gedeelte, *Nederland heeft gespaard* bezochten bezoekers een

¹³³ Interview met Anca Egas.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid.

ruimte bestaande uit een soort open depot en een gedeelte waar verschillende kleine exposities werden gehouden, met de focus op verzamelen. In het open depot gedeelte konden bezoekers vrij rondlopen en kennismaken met verschillende interactieve elementen.¹³⁷ Het doel van dit gedeelte was de bezoeker een kijkje achter de schermen van het depot te geven. De objecten die werden getoond waren geselecteerd om een goede weerspiegeling van de collectie te zijn. Hiernaast wilde het museum laten zien wat het museum allemaal had verzameld en waarom een museum objecten gaat verzamelen. In het begin stonden alle objecten ‘open’ in het depot, zonder glas of andere veiligheidsmaatregelen. Na een aantal incidenten met diefstal werd er voor kwetsbare objecten glas geplaatst.¹³⁸ Het op deze manier tentoonstellen van objecten gebeurde toentertijd steeds vaker.

Het tweede gedeelte van *Nederland heeft gespaard* bestond uit verschillende kleine exposities die belangrijke en actuele thema’s behandelden. Zo was er bijvoorbeeld een expositie over religie en een over aardgas. Het samenspel tussen het open depot en de verschillende kleine exposities zorgde voor een mooi geheel waarbij de bezoeker in een opslag kan zien wat er met de objecten gebeurt die niet in tentoonstellingen worden gebruikt. Het zorgt voor vragen als waarom dat object wel en dat andere object niet? Deze vragen werden dan in de exposities behandeld en toegelicht. Ook konden er op deze manier interessante gesprekken ontstaan tussen de bezoekers zelf.

Bij het project *Spaarstation Dingeliefde* hoorde een uitgebreid educatief programma, bedoeld voor kinderen uit groep 6, 7 en 8 en klas 1 en 2 van het VMBO.¹³⁹ Het lesdoel van dit programma sluit goed aan bij de doelstelling van de tentoonstelling en luidt als volgt: “Leerlingen verdiepen zich in hun eigen manier van sparen, bewaren en verzamelen, weten wat het openluchtmuseum verzamelt en zijn zich de afwegingen bewust om te bepalen wat wel en niet verzameld wordt in het museum. Leerlingen kennen de begrippen depot, collectie, museumconservator”.¹⁴⁰ Met het project *Spaarstation Dingeliefde* en met het educatieprogramma komen bezoekers te weten wat er achter de schermen van een museum wordt beslist en

¹³⁷ Interview met Anca Egas.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ *Een project over sparen en verzamelen. Voor groep 6,7 en 8 van het basisonderwijs en klas 1 en 2 van het vmbo. Docentenhandleiding en leerlingmateriaal.* Afdeling educatie Nederlands Openluchtmuseum, beschikbaar in bibliotheek van het Nederlands Openluchtmuseum.

waarop deze keuzes worden gebaseerd. Dit zorgt voor meer transparantie, omdat de bezoeker meer weet over wat er achter de schermen van een museum gebeurt. Ook kan de bezoeker ervaren hoe het is om soms moeilijke keuzes te maken over bijvoorbeeld het verwerven van nieuwe objecten. Hiernaast was het project een zeer participatief project. Bezoekers konden met medeverzamelaars in contact komen door de contactadvertenties aan het eind van de tentoonstelling. Dit was tevens een manier waarop het museum feedback kon krijgen en nieuwe collecties op het spoor kon komen.¹⁴¹ Hiernaast democratiseerde het museum op deze manier de mogelijkheid om verzamelingen aan een groot publiek te presenteren. Iets wat normaal gezien voor een zeer selecte groep verzamelaars is weggelegd. Ook kon de bezoeker door het educatieprogramma te volgen ervaren hoe het is om museumconservator te zijn. Door het maken van verschillende keuzes en het nadenken over verschillende thema's ontstaat er wellicht enig inzicht in het werk van een conservator.

Op dit moment is er geen open depot project in het Nederlands Openluchtmuseum. *Spaarstation Dingeliefde* eindigde in 2019 en een groot deel van de tentoongestelde collectie verhuisde naar het nieuwe depot, het Collectiecentrum Nederland. *Spaarstation Dingeliefde* is een goed voorbeeld van wat er met een collectie die in een depot staat mogelijk is en hoe dit kan inspelen op actuele thema's als democratie, participatie en transparantie.

Collectiecentrum Nederland (CC-NL)

Het Collectiecentrum Nederland opende op 13 september 2021 en huisvest collecties van het Rijksmuseum, het Nederlands Openluchtmuseum, Paleis het Loo en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.¹⁴² Dit gezamenlijk depot is tot stand gekomen na een lang besluitproces, waarbij er verschillende paden werden bewandeld: Een open depot, toegankelijk voor het publiek, of een gesloten, meer klassiek depot.¹⁴³ Uiteindelijk is er meer voor een klassiek depot gekozen. Met name de locatie van het depot was hierin beslissend. Gesteld werd dat een open depot

¹⁴¹ Interview met Anca Egas.

¹⁴² 'Collectiecentrum Nederland officieel geopend', Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, geraadpleegd 31 mei 2022, <https://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/nieuws/2021/09/13/collectiecentrum-nederland-officieel-geopend>.

¹⁴³ Interview met Wim Hoeben, Locatiemanager Collectiecentrum Nederland, afgenomen op woensdag 18 mei 2022. Verslag aanwezig in archief Daan Geels.

makkelijk bereikbaar moet zijn voor het publiek, bijvoorbeeld midden in een stad.¹⁴⁴ Dit was echter niet mogelijk, vanwege de grootte van het gebouw (31.500m²) en de hoeveelheid vrachtverkeer die dagelijks naar het depot zou moeten rijden. Op dit moment ligt het depot op een industrieterrein, vlakbij station Amersfoort Vathorst.

Toch zijn de woorden 'open' en 'toegankelijk' wel kernbegrippen binnen CC-NL.¹⁴⁵ Op verschillende manieren wordt er contact gezocht met de maatschappij. Zo is het depot open voor scholieren en studenten, worden er speciale rondleidingen gegeven, bijvoorbeeld voor doven en slechtzienden en maakt het RCE een podcast genaamd *Wie Wat Bewaard*. Deze podcast gaat in op verschillende objecten uit de collectie van het RCE die in het depot liggen.¹⁴⁶ Ook kunnen mensen objecten aanvragen om te bezichtigen, bijvoorbeeld omdat een bepaald object geschonken is door een familielid. Het depot is toegankelijk voor gerichte bezoeken, maar niet voor toeristen of passanten.

Het ontbreekt nu nog aan een manier waarop dit helder wordt gecommuniceerd, zoals een eigen website. Dit is zeker een wens van CC-NL, alleen aan concrete plannen ontbreekt het nog.¹⁴⁷ Op deze manier zou het depot meer openheid kunnen geven, bijvoorbeeld in de vorm van een virtuele rondleiding. Wanneer er een groep het depot bezoekt (max 35 personen), dan wordt dit vaak geregeld door een van de educatieafdelingen van de musea die van het depot gebruik maken. Het meer toegankelijk maken van museumdepots biedt een enorm aantal kansen. De ambitie van CC-NL is om een soort kenniscentrum voor collectiebeheer /conservering te worden waar zowel musea als particulieren heen kunnen met vragen over hun kunstwerken.¹⁴⁸ Het zou een plek moeten worden waar verschillende verenigingen ontmoetingen kunnen organiseren, met objecten uit de verschillende depots. Hiernaast wilt CC-NL meer de samenwerking aangaan met musea uit de buurt, zoals het Mondriaanhuis in Amersfoort.¹⁴⁹ Hierbij dient rekening te worden gehouden met dat CC-NL geen beslissingen kan maken over de objecten. Deze blijven namelijk eigendom van de musea. Eventuele bruiklenen moeten dus met de deelnemende musea worden besproken, CC-NL heeft hier slechts een

¹⁴⁴ Interview met Wim Hoeben.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ 'Podcast 'wie bewaard wat?', Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, geraadpleegd 31 mei 2022, <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2022/01/01/wie-wat-bewaart-podcast>.

¹⁴⁷ Interview met Wim Hoeben.

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Ibid.

bemiddelende rol in.

Bij de bouw van het depot is rekening gehouden met deze ambities. Zo zijn er ruimtes waar mensen worden ontvangen en is er een grote zaal aanwezig, bijvoorbeeld voor lezingen of een diner. Het depot is zodanig opgedeeld dat de kop van het gebouw relatief toegankelijk is voor bezoekers, de romp iets minder en de staart (het echte depot zelf) haast niet (Afb. 20).

Uit het gesprek met Wim Hoeben, locatiemanager CC-NL, kwam naar voren dat er een verschuiving te zien is in de museumwereld. Sinds de crisis rond 2007 wordt er van musea meer verwacht dat zij zorgen voor eigen inkomsten. Zo stond er in het regeerakkoord van de partijen CDA en VVD in 2010: "Bij verstrekking van subsidies wordt voortaan eerst gekeken naar de mogelijkheid eigen inkomsten te verwerven. Er komt meer aandacht voor de verdien capaciteit van cultuur".¹⁵⁰ Door deze ontwikkeling vinden er in musea steeds vaker activiteiten plaats die niet direct iets te maken heeft met de kunst die in dat museum hangt, zoals concerten, etentjes, enzovoort. Doordat er meer niet kunst gerelateerde activiteiten plaats vinden in het museum, ontstaat er een vraag naar meer depotruimte om deze objecten op te slaan.¹⁵¹ Hierdoor worden depots te klein en verhuizen dan vaak naar andere locaties, buiten de stad. Om te voorkomen dat deze objecten nooit meer door het publiek worden gezien, worden depots steeds vaker opengesteld voor het publiek. Hiernaast worden er steeds vaker depots ontwikkeld waarin musea samenwerken, zoals het CC-NL en het Kolleksjesintrum (een gezamenlijk depot van vijf Friese instellingen: Het Fries Museum, Tresoar, Natuurmuseum Fryslân, het Fries Scheepsvaartmuseum en het Frysk Lânbou Museum).¹⁵²

Collectiecentrum Nederland trekt niet actief bezoekers en er is bijvoorbeeld geen educatieplan. Een aangekondigd bezoek is welkom, mits het gebouw het toelaat en er geen gevaar ontstaat voor de collectie. Door verschillende activiteiten, zoals het maken van een podcast door de RCE wordt er enige transparantie verschaft, maar minder als bijvoorbeeld bij *Spaarstation Dingeliefde*. Wellicht door de

¹⁵⁰ 'Vrijheid en verantwoordelijkheid : Regeerakkoord VVD-CDA', Rijksoverheid, geraadpleegd 31 mei 2022, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2010/09/30/regeerakkoord-vvd-cda>.

¹⁵¹ Interview met Wim Hoeben.

¹⁵² 'KOLLEKSJESINTRUM FRYSLÂN', Kolleksjesintrum Fryslân, geraadpleegd 31 mei 2022, <http://www.kolleksjesintrum.nl/2-uncategorised/4-kolleksjesintrum-fryslan>.

toekomstwens van een eigen website te vervullen ontstaat er meer ruimte voor transparantie, participatie en democratie bij CC-NL.

Het is belangrijk om te beseffen dat het collectiecentrum zelf geen collectie heeft en dat projecten waarin transparantie, democratie en participatie centraal staan eerst moeten worden besproken en goedgekeurd door de deelnemende musea. Deze musea schrijven in hun collectiebeleidsplannen verschillende dingen over het meer zichtbaar maken van haar collecties. Zo zet het RCE voornamelijk in op een toename in het aantal bruiklenen waarin zij deelneemt en is de collectie in zijn geheel digitaal ontsloten op cultureelerfgoed.nl.¹⁵³ Het is een ambitie om in de toekomst virtuele tentoonstellingen te maken waarbij ook de kwetsbare objecten getoond worden.¹⁵⁴ Naast de genoemde podcast schenkt het RCE maandelijks aandacht aan een speciaal object in de rubriek 'kunstwerk van de maand' in hun tijdschrift en op cultureelerfgoed.nl.¹⁵⁵

Ook het Rijksmuseum leent veel kunstwerken uit aan zowel nationale als internationale musea.¹⁵⁶ Hiernaast is een groot deel van de collectie digitaal ontsloten via Rijksstudio.¹⁵⁷ Bezoekers van deze website kunnen hier zonder de belemmeringen van eventueel copyright creatief aan de slag met de rijkscollectie. Ook restaureert het Rijksmuseum op zaal haar kunstwerken, bijvoorbeeld tijdens de restauratie van *De Nachtwacht*.¹⁵⁸ Op deze manier wordt de collectie binnen CC-NL toch toegankelijker, zonder dat CC-NL hier een actieve rol in speelt. Binnen het Collectiecentrum Nederland zijn er tal van mogelijkheden voor projecten waarbij transparantie, participatie en democratie een rol kan spelen.

Open depot Boijmans van Beuningen

Op zaterdag 6 november 2021, vierenvijftig dagen na de opening van het Collectiecentrum Nederland, opende er nog een nieuw depot: Het open depot van Boijmans van Beuningen. Gesteld kan worden dat dit het tegenovergestelde is van een traditioneel depot, open voor toeristen en passanten, een opvallend gebouw

¹⁵³ *Collectieplan 2019-2022 Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed*. Beleidsplan Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, 2019

¹⁵⁴ *Collectieplan 2019-2022 Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed*. Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ *Jaarverslag 2020 Rijksmuseum*. Beleidsplan Rijksmuseum Amsterdam 2020.

¹⁵⁷ 'Rijksstudio', Rijksmuseum, geraadpleegd 15 juni 2022, <https://www.rijksmuseum.nl/nl/rijksstudio>.

¹⁵⁸ 'Operatie Nachtwacht', Rijksmuseum, geraadpleegd 9 juni 2022, <https://www.rijksmuseum.nl/nl/zien-en-doen/tentoonstellingen/operatie-nachtwacht>.

midden in de stad en ruimte voor particuliere kunstopslag (Afb. 18). Niks voor niks spreekt Sandra Kisters, hoofd collectie en onderzoek van het Boijmans van Beuningen, van een nieuwe definitie van museumopslag: het kijkdepot.

Het depot van het Boijmans van Beuningen is een mix van *visible storage* en *visitable storage*. Bezoekers kunnen in de verschillende depotruimtes kijken door middel van grote ramen, maar ze kunnen ook de daadwerkelijke compartimenten bezoeken tijdens een rondleiding (Afb. 19).¹⁵⁹ In het depot worden verschillende tours aangeboden. Het Boijmans van Beuningen biedt een instap rondleiding aan van een half uur, gegeven door een rondleider. Hierbij wordt er een bezoek gebracht aan een compartiment en wordt er extra informatie gegeven over de diverse werkzaamheden in het depot. Hiernaast wordt er een rondleiding van een uur aangeboden en komt de bezoeker onder de begeleiding van een museumdocent alles te weten over de ins and outs van de depotwereld. Ook wordt er voor maximaal tien minuten een compartiment bezocht met een groep van maximaal dertien personen, plus een bewaker en de museumdocent. Hier maakt de bezoeker kennis met hoe het voelt om in een depotruimte te zijn, op armlengte afstand van de opgeslagen kunst.¹⁶⁰ Hierbij gaat het om *visitable storage*. Ook is het mogelijk om een individuele of eigen tour te maken. Bezoekers kunnen vrij door het gebouw lopen en door grote glazen ramen in de verschillende compartimenten naar binnen kijken. Hier ziet de bezoeker de opgeslagen kunst, zoals het normaal gesproken achter de schermen gebeurt. In eerste instantie werd er geen onderscheid gemaakt tussen welke kunst er bij de ramen hing, 'belangrijke' of 'minder belangrijke' kunst. Uiteindelijk is hier toch een rangschikking in gekomen en heeft een conservator bepaalde werken aan de raamkant, in het zicht van het publiek, gehangen.¹⁶¹ Tijdens de individuele tour is er geen mogelijkheid om een compartiment te bezoeken. Hier gaat het om *visible storage*. Bij een individuele tour kan de bezoeker gebruik maken van een digitaal publieksbegeleidingssysteem. Hier kan de bezoeker aanvullende informatie lezen over verschillende objecten en over het depot als werkgebouw.¹⁶² Ook moet dit systeem zorgen voor meer publieksparticipatie. Zo wordt er in het

¹⁵⁹ 'Het depot bezoeken', Boijmans van Beuningen, geraadpleegd 1 juni 2022, <https://www.boijmans.nl/het-depot-bezoeken>.

¹⁶⁰ 'Het depot bezoeken'. Website Boijmans van Beuningen.

¹⁶¹ Interview met Sandra Kisters, hoofd collectie en onderzoek Boijmans van Beuningen, afgenomen op maandag 15 mei 2022. Verslag aanwezig in archief Daan Geels.

¹⁶² *Museum Boijmans van Beuningen : Meerjarenbeleidsplan 2021-2024*. Beleidsplan Museum Boijmans van Beuningen, 2021.

meerjarenplan Boijmans van Beuningen 2021-2024 geschreven: “Maar de publieksbegeleiding in het depot doet ook een beroep op je gevoel van eigenaarschap – de collectie is immers publiek bezit – en activeert je tot participatie, waarbij de diepgang kan variëren van een eerste wederzijdse kennismaking tot kritische analyse, reflectie en introspectie”.¹⁶³ Hiernaast zijn er twee studiezalen, waar wetenschappers en onderzoekers werk kunnen aanvragen ter bestudering. Een toekomstplan is dat ook ‘gewone’ bezoekers kunstwerken aan kunnen vragen, het is echter nog niet zeker of dit plan haalbaar is.¹⁶⁴

Net als bij het Collectiecentrum Nederland stond het Boijmans van Beuningen aan het begin van het project voor een t-splitsing: Een meer klassiek depot aan de rand van de stad waar de collectie in een soort Ford Knox is verborgen, of een publiekelijk toegankelijk depot, een depot met spektakelwaarde en midden in de stad. Voor het laatste heeft het Boijmans van Beuningen uiteindelijk gekozen.¹⁶⁵ Er is inspiratie gehaald uit een aantal voorbeelden, waaronder het Schaulager in Basel (besproken als voorbeeld in hoofdstuk 1) en de depotservice (een service, bedacht door Boijmans van Beuningen directeur Sjarel Ex waarbij iedere bezoeker tegen een kleine vergoeding een object uit het depot kan laten halen).¹⁶⁶ Doordat het depot toegankelijk is voor het publiek, wordt een aanzienlijk deel van het depot ingenomen door ‘publieke ruimte’. Toen het plan van eisen werd opgesteld rond 2012, werd berekend dat de collectie nog 20% zou kunnen groeien voordat het nieuwe depot vol zou raken. Het depot ligt hierbij op schema, al is dit afhankelijk van de grootte van de nieuwverworven objecten. Bij de verwerving van nieuwe objecten wordt er geen rekening gehouden met hoeveel ruimte dit in het depot opneemt.¹⁶⁷ Ook stond in het plan van eisen dat het gebouw moet functioneren als een ‘normaal’ depot wat betreft conserveringsmaatregelen, zoals klimaat en licht.¹⁶⁸ Vandaar dat een bezoek aan een compartiment maximaal tien minuten kan duren.

Het Boijmans van Beuningen wil met haar nieuwe depot transparantie, participatie en democratie binnen het museum stimuleren. Op dit moment gebeurt dit

¹⁶³ *Museum Boijmans van Beuningen : Meerjarenbeleidsplan 2021-2024*, Museum Boijmans van Beuningen.

¹⁶⁴ Interview met Sandra Kisters.

¹⁶⁵ Laura van den Bergh, “Een schitterend spiegelpaleis : De typologie van het kijkdepot” *Metropolis M, Platform special: Depots #1-5* 6(2021): 34-38.

¹⁶⁶ Kat Eisses, “De ideale museumdirecteur,” *De Groene Amsterdammer*, 31 januari 2004.

¹⁶⁷ Interview met Sandra Kisters.

¹⁶⁸ Berg, van den, “Een schitterend spiegelpaleis : De typologie van het kijkdepot,” 34-38.

bijvoorbeeld tijdens de expositie *Hoogtepunten uit de museumcollectie*, die op dit moment loopt in het depot. Hier worden veertien meesterwerken getoond die normaal in het museum hangen, maar wat op dit moment niet mogelijk is door een grote renovatie en verbouwing.¹⁶⁹ De werken worden tentoongesteld in een proefopstelling van glazen ezels. Hierdoor is niet alleen de voorkant van het schilderij zichtbaar, maar ook de achterkant. Deze manier van exposeren is vaker toegepast, bijvoorbeeld tijdens de expositie *Rietveld en Van Baarencollectie. Kunst en vormgeving 1915-1930 in het Centraal Museum*, in het Centraal Museum en tijdens de expositie *Kijkdepot*, in het Van Abbe Museum (beide tentoonstellingen zijn behandeld in hoofdstuk 1). Een participatief onderdeel van de expositie is dat bezoekers zelf ook een hoogtepunt kunnen kiezen. In de zaal staat een display en een projector waar bezoekers een eigen topstuk kunnen kiezen. Deze wordt vervolgens via de projector op een glazen ezel geprojecteerd.¹⁷⁰ Hiernaast worden de keuzes achteraf geanalyseerd en meegenomen in de selectie van een grotere presentatie die wordt voorbereid.¹⁷¹ Ook wordt veel foto- en videomateriaal gedigitaliseerd, waardoor bezoekers meer inzicht krijgen in de collectie.¹⁷² Met deze expositie worden bezoekers uitgenodigd te participeren in de tentoonstelling en wordt het curatorschap voor een deel gedemocratiseerd, doordat bezoekers invloed hebben op welke kunstwerken tentoon worden gesteld bij de grotere presentatie. Door foto- en videomateriaal te digitaliseren wordt ook deze collectie transparant gemaakt. Deze foto's en video's kunnen namelijk niet getoond worden in het depot.

Ook heeft het museum toekomstplannen voor participatieve tentoonstellingen. Zo wordt er een project ontwikkeld genaamd *The family of objects*, waarbij bezoekers aan de hand van tentoongestelde voorwerpen, andere voorwerpen kunnen kiezen die daarmee in verband kunnen worden gebracht. Een soort 'broers' en 'zussen' van het object. Uiteindelijk ontstaat er een soort stamboom van objecten die tentoongesteld kan worden.¹⁷³

Rond de opening van het depot was er veel lof voor het Boijmans van Beuningen. Toch was er ook enige kritiek. De vraag ontstond of er met een open

¹⁶⁹ 'Hoogtepunten van de museumcollectie', Boijmans van Beuningen, geraadpleegd 1 juni 2022, <https://www.boijmans.nl/tentoonstellingen/hoogtepunten-uit-de-museumcollectie>.

¹⁷⁰ Interview met Sandra Kisters.

¹⁷¹ 'Hoogtepunten van de museumcollectie'. Website Boijmans van Beuningen.

¹⁷² Interview met Sandra Kisters.

¹⁷³ Ibid.

depot nog wel een museum nodig was.¹⁷⁴ Hier neemt het museum een duidelijke positie in: het depot is geen museum.¹⁷⁵ In een depot wordt er gewerkt met collecties, objecten worden in- en uitgepakt, schoongemaakt, gerestaureerd, enzovoort. Veel objecten die in het depot liggen zijn opgeborgen in kisten of liggen op een plank. In een depot ontbreekt de context die een curator kan geven aan objecten. Het museum lijkt een optimale transparantie te willen bereiken, door alles te laten zien. Het is echter de vraag of dit überhaupt mogelijk (en wenselijk) is, met een collectie van meer dan 140.000 objecten.

Uit de drie casussen blijkt dat ieder museum en depot bezig is met transparantie, democratie en participatie, maar wel op een eigen manier. Het Nederlands Openluchtmuseum was een van de eerste Nederlandse musea die met het project *Spaarstation Dingeliefde* museumbezoekers met elkaar in contact bracht door middel van een tentoonstelling. Hiernaast zorgde dit participatieve element ervoor dat het museum informatie verkreeg over mogelijk nieuwe tentoonstellingsonderwerpen. Een win-win situatie. Het Collectiecentrum Nederland heeft vooral toekomstwensen (en plannen) voor het verhogen van participatie, transparantie en democratie, bijvoorbeeld door middel van een eigen website, waar mogelijk virtuele rondleidingen, insider info en extra objectgegevens worden gegeven. Op dit moment doet het CC-NL niet actief aan publieksbemiddeling, maar zijn bezoekers wel op afspraak welkom. Hiernaast maakt de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed een podcast over objecten die in het depot liggen. Deze is kosteloos te beluisteren op de grotere podcastplatforms. De verschillende organisaties binnen CC-NL zetten vooral in op het uitlenen van kunst en wilt ook graag samenwerken met kleinere organisaties in de buurt, zoals Amersfoort-in-C. Het onlangs geopende depot van het Boijmans van Beuningen lijkt de term 'depot' een andere dimensie te geven. Van een plek waar objecten worden opgeslagen, naar een plek waar objecten worden opgeslagen, rondleidingen worden gegeven en tentoonstellingen worden georganiseerd. Dit verhoogt transparantie omtrent de collectie en zorgt voor meer participatie en democratie voor de bezoeker door middel van de tentoonstellingen die worden georganiseerd.

¹⁷⁴ Fidessa van Rietschoten, "Opinie: 'Hebben we het museum nog nodig als de depots opengaan?'," *Het Parool*, 5 november 2021.

¹⁷⁵ 'Hoogtepunten van de museumcollectie'. Website Boijmans van Beuningen.

Onder invloed van het Deltaplan voor Cultuurbehoud in de jaren '90 werd het beheer en behoud van museumobjecten professioneler en werden er een aantal nieuwe depots geopend.¹⁷⁶ Ongeveer dertig jaar later ontstaan er weer nieuwe depots, zoals het Kolleksjesintrum, Collectiecentrum Nederland, depot Boijmans van Beuningen en zijn er plannen voor een nieuw erfgoeddepot in Utrecht.¹⁷⁷ Nu onder invloed van een grotere vraag naar transparantie, democratie en participatie. Hier reageert ieder museum en depot anders op, wat terug te zien is in de behandelde casussen.

¹⁷⁶ Ankersmit, *Gebouwd om te bewaren : Waar staan we met erfgoeddepots in Nederland?*, 6.

¹⁷⁷ *Ibid*, 40.

Conclusie

Steeds vaker worden museumdepots deels of helemaal opengesteld aan het publiek en de maatschappij. Het tonen van museumcollecties, die doorgaans in het depot worden bewaard is niet alleen een thema wat leeft in de museumwereld, maar ook daarbuiten. Zo is er bijvoorbeeld vanuit de politiek een vraag om deze objecten uit het depot te halen en in het museum te tonen. Vaak worden de termen transparantie, democratie en participatie in dit debat gebruikt. Thema's die we ook in andere domeinen tegenkomen, zoals het recht en de politiek. Doordat er ook bronnen zijn gebruikt uit deze domeinen is er een bredere definitie van de drie thema's ontstaan en is de onderzoeksvraag: *Hoe zijn de maatschappelijke thema's (democratie, participatie en transparantie) terug te zien in de museumsector, met name op het gebied van museumdepots en collectiebeleid?* beantwoord.

Het verlangen om de gehele collectie, of toch een aanzienlijk deel daarvan te tonen is niet iets wat in de laatste jaren is ontstaan. Bij het ontstaan van musea, maar ook tijdens de periode van universitaire musea en wetenschappelijke genootschappen (midden 19^e eeuw), werd vaak de gehele collectie getoond en bestond er geen depot. Door de groei van collecties werden deze musea te klein en ontstond er een behoefte voor een opslagruimte: het depot. Hier werden objecten bewaard, uit het zicht van het publiek en de maatschappij, om af en toe tentoongesteld te worden. Door het steeds groter worden van musea en het groeien van collecties werd de hoeveelheid objecten in de depots veel groter dan de objecten die werden tentoongesteld in de museumzalen zelf. Zo ontstond er een vraag vanuit de maatschappij om ook deze objecten te tonen.

Verschillende projecten kwamen tot stand, zoals het *Kijkdepot* in het van Abbe Museum en projecten zoals *Spaarstation Dingeliefde* in het Nederlands Openluchtmuseum. Hiernaast ontstond het *visible storage* concept, waarbij de bezoeker het depot in kan kijken. Ook ontstonden er meer depots waarbij het mogelijk was de depotruimtes te bezoeken: *visitable storage*. Ondanks dat het concept open depot dus niet nieuw is, ontstaan er wel meer depots waar bezoekers welkom zijn.

Deze trend van het openstellen van depots ontstaat, naast het maatschappelijke debat over ons erfgoed en de omgang hiermee, door verschillende bewegingen. Naast het bredere, door ons geschetste kader, waarin een roep om

meer democratie, participatie en transparantie steeds belangrijker wordt en een effect lijkt te hebben op hoe musea omgaan met hun onzichtbare erfgoed in de depots zijn er ook andere redenen te vinden. Zo wordt er flexibeler omgegaan met preventieve conservering, met name op het gebied van licht en klimaat. Hierdoor wordt het mogelijk dat bezoekers de depots kunnen bezoeken. Hiernaast vindt er in de museumwereld een verschuiving plaats op het gebied van de taken van een museum. Waar dit voorheen voornamelijk ging over de functies van een museum: conserveren, tentoonstellen en onderzoeken gaat het steeds vaker over waardes: democratie, inclusie en participatie. Dit is terug te zien in het nieuwe voorstel van de nieuwe ICOM-definitie van musea: "Musea zijn democratiserende, inclusieve en meerstemmige ruimtes voor kritische dialoog over het verleden en de toekomst".¹⁷⁸ Deze verschuivingen op het gebied van preventieve conservering en de definiëring van het museum maken samen met de maatschappelijke vraag naar meer democratie, transparantie en participatie onderdeel uit van de toename van het aantal open depots en open depot projecten.

Uit de verschillende casussen blijkt dat ieder museum op een eigen manier omgaat met de maatschappelijke vraag naar democratie, transparantie en participatie. Het Nederlands Openluchtmuseum stuurde met haar project *Spaarstation Dingeliefde* erg op participatie, het Collectiecentrum Nederland probeert openheid te geven door podcasts te maken en in de toekomst mogelijk een website en het depot van het Boijmans van Beuningen democratiseert het curatorschap door verschillende exposities en laat iedere bezoeker binnen in het depot voor een kijkje achter de schermen.

Duidelijk is dat het museumdepot allang niet meer het stoffige magazijn is of de ondoordringbare opslagplaats waar veel mensen nog aan denken. Het bredere maatschappelijke debat over democratie, participatie en transparantie raakt via politiek en cultuur aan de depots. Deze gaan zich in toenemende mate openstellen, zowel fysiek als digitaal en nodigen meer en meer uit tot diverse vormen van participatie. Dit onderzoek kan uitgebreid worden met nieuwe onderzoeksvragen die betrekking hebben op hoe andere Nederlandse musea en hun depots zich tot deze evolutie verhouden. Ook kan er een internationaal vergelijkend onderzoek worden gevoerd. Er zijn boeiende projecten en initiatieven in het buitenland die ons meer

¹⁷⁸ "ICOM kondigt nieuwe museumdefinitie aan." Website ICOM.

inzicht kunnen bieden in de creativiteit waarmee en de redenen waarom depots worden publiek gemaakt. Belangrijke literatuur voor zulke onderzoeken zijn bijvoorbeeld *Gebouwd om te bewaren : Waar staan we met erfgoeddepots in Nederland*, geschreven door Bart Ankersmit en Marc Stappers en het boek over het open depot van het Boijmans van Beuningen, *Depot Boijmans van Beuningen*, geschreven door Sandra Kisters en Esmee Postma. Deze geven een goed en verdiepend overzicht van de belangrijkste Nederlands depots.

Literatuurlijst

- *Activiteitenplan 2021-2024*. Rapport Teylers Museum, 2021.
- Alphen, Ernst van. "Museumactivisme." *De Witte Raaf* 213(september-oktober 2021).
- Ala'i, Padideh. "The Many Faces of Transparency." *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* 109(2015)Adapting to a Rapidly Changing World: 319-322.
- Amersfoort: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed RCE, 2021
- Ariese, Csilla E. en Magdalena Wróblewska, *Practicing Decoloniality in Museums* Amsterdam: Amsterdam University Press: 2022.
- Berger, Lynn. "Hoe transparantie het antwoord op alles werd." *De correspondent*, 29 mei 2021.
- Bergh, Laura van den. "Een schitterend spiegelpaleis : De typologie van het kijkdepot." *Metropolis M, Platform special: Depots #1-5* 6(2021): 34-38.
- Bohlen, Celestine. "Museums as Walk-In Closets; Visible Storage Opens Troves tot he Public." *New York Times*, 8 mei 2001.
- Brande, Luc, van den en Luc Martens, Jan Hoet en Hans Martens, *de Rode Poort* Gent: Museum van Hedendaagse Kunst, 1996.
- 'Collectiecentrum Nederland : Het fysieke geheugen van Nederland'. Rijksmuseum. Geraadpleegd 5 mei 2022. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/over-ons/wat-we-doen/ccnl>.
- 'Collectiecentrum Nederland officieel geopend'. Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Geraadpleegd 31 mei 2022. <https://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/nieuws/2021/09/13/collectiecentrum->

nederland-officieel-geopend.

- *Collectieplan 2022 - 2023 Museum Boijmans van Beuningen*. Beleidsplan Boijmans van Beuningen 2022.

- *Collectieplan 2019-2022 Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed*. Beleidsplan Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed 2019.

- 'Concept'. Schaulager. Geraadpleegd 16 mei 2022.

<https://schaulager.org/en/schaulager/concept>.

- Cooke, Bill en Uma Kothari, *Participation : The New Tyranny?* Londen: Zed Books, 2001.

- 'Cultuur'. VVD. Geraadpleegd 2 juni 2020. <https://www.vvd.nl/standpunten/cultuur/>.

- 'Cultuur en participatie'. Cultuurmonitor. Geraadpleegd 22 mei 2022.

<https://www.cultuurmonitor.nl/thema/cultuur-en-participatie/>.

- 'De vaandeldrager in heel Nederland te zien'. Vereniging Rembrandt.

Geraadpleegd 17 mei 2022. <https://www.verenigingrembrandt.nl/nl/nieuws/de-vaandeldrager-in-heel-nederland-te-zien>.

- 'Democratie : Betekenis en kenmerken van het politiek begrip'. Historiek.

Geraadpleegd 18 mei 2022. <https://historiek.net/democratie-betekenis-kenmerken/82679/>.

- 'Depot'. Museum Boijmans van Beuningen. Geraadpleegd 5 mei 2022.

<https://www.boijmans.nl/depot>.

- 'Depot'. Van Dale. Geraadpleegd 13 april 2022. <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/depot#.YlbFm9NBxmA>.

- 'Directeur Deirdre Carasso an het Stedelijk Museum Schiedam: "Educatoren zijn

juist geschikt voor fondsenwerving” . Cultuurmarketing. Geraadpleegd 17 mei 2022.
<https://cultuurmarketing.nl/deirdre-carasso-stedelijk-museum-schiedam/>.

- Dobzynski, Judith H. ‘HY Historical Society’s Renovation Opens a Debate’.
Artjournal. Geraadpleegd 7 maart 2022.
<https://www.artsjournal.com/realcleararts/2017/05/ny-historical-societys-renovation-opens-a-debate.html>.

- *Een project over sparen en verzamelen. Voor groep 6,7 en 8 van het basisonderwijs en klas 1 en 2 van het vmbo. Docentenhandleiding en leerlingenmateriaal.* Afdeling educatie Nederlands Openluchtmuseum, beschikbaar in bibliotheek van het Nederlands Openluchtmuseum.

- Eisses, Kat. “De ideale museumdirecteur.” *De Groene Amsterdammer*, 31 januari 2004.

- ‘Fearing Climate Change, the Louvre’s New Conservation Center’. Architectural Digest. Geraadpleegd 21 maart 2021.
<https://www.architecturaldigest.com/story/fearing-climate-change-louvre-new-conservation-center>.

- Fenster, Mark. “The opacity of transparency.” In *Iowa Law Review*, University of Florida Levin College of Law 91(2006), 936-940.

- ‘First Saturdays’. Brooklyn Museum. Geraadpleegd 22 mei 2022.
https://www.brooklynmuseum.org/visit/first_saturdays.

- ‘Geschiedenis’. Fonds voor Cultuurparticipatie. Geraadpleegd 22 mei 2022.
<https://cultuurparticipatie.nl/over-ons/geschiedenis>.

- ‘Geschiedenis’. S.M.A.K. (Stedelijk Museum voor Actuele Kunst). Geraadpleegd 13 mei 2022. <https://smak.be/nl/over-smak/geschiedenis>.

- Gool, Bas van. “Waarom beleidsparticipatie door ‘gewone’ burgers meestal faalt :

reconstructie van de oorzaken van participatieve verdamping.” *Red Publica* 50(2008)3: 247-274.

- Hannema, Kirsten. “Kunstdepot Boijmans van Beuningen : briljant bedacht, briljant uitgevoerd.” *De Volkskrant*, 3 november 2021.

- Hartjes, Marleen. *Inclusie en participatie in het Van Abbemuseum*, 22 mei 2019.

- Hein, George E. *Progressive museum practice : John Dewey and democracy* Walnut Creek, California: Left Coast Press, 2012.

- ‘Het depot bezoeken’. Boijmans van Beuningen. Geraadpleegd 1 juni 2022. <https://www.boijmans.nl/het-depot-bezoeken>.

- ‘Hoogtepunten van de museumcollectie’. Boijmans van Beuningen. Geraadpleegd 1 juni 2022. <https://www.boijmans.nl/tentoonstellingen/hoogtepunten-uit-de-museumcollectie>.

- ‘ICOM kondigt nieuwe museumdefinitie aan’. Museumcontact. Geraadpleegd 22 mei 2022. <https://museumcontact.nl/artikelen/icom-kondigt-nieuwe-museumdefinitie-aan>.

- Interview met Anca Egas, oud conservator Nederlands Openluchtmuseum, afgenomen op woensdag 5 mei 2022. Verslag aanwezig in archief Daan Geels.

- Interview met Sandra Kisters, hoofd collectie en onderzoek Boijmans van Beuningen, afgenomen op maandag 15 mei 2022. Verslag aanwezig in archief Daan Geels.

- Interview met Wim Hoeben, Locatiemanager Collectiecentrum Nederland, afgenomen op woensdag 18 mei 2022. Verslag aanwezig in archief Daan Geels.

- Jenks, J. W. P. *Hunting in Florida in 1874* Providence, Rhode Island: z.u., 1884.

- 'KOLLEKSJESINTRUM FRYSLÂN'. Kolleksjesintrum Fryslân. Geraadpleegd 31 mei 2022. <http://www.kolleksjesintrum.nl/2-uncategorised/4-kolleksjesintrum-fryslan>.

- Konijn, Fieke. "Het transparante museum" *De Witte Raaf* 201(september-oktober 2019).

- 'Kijkdepot'. Van Abbe museum. Geraadpleegd 13 mei 2022. <https://vanabbemuseum.nl/programma/programma/kijkdepot/>.

- Kisters, Sandra en Esmee Postma, Red. *Depot Boijmans van Beuningen* Rotterdam: Boijmans van Beuningen.

- Leeuwen, Anna van. "Stedelijk-directeur Rein Wolfs : 'Nederland was er vroeg bij met diversiteit, maar heeft niet doorgepakt.'" *De Volkskrant*, 15 mei 2022.

- Lubar, Steven D. *Inside the lose museum : curating, past and present* Londen: Harvard University Press, 2017.

- Luce Center for the Study of American Art'. The Metropolitan Museum of Art. Geraadpleegd 20 april 2022. <https://www.metmuseum.org/art/libraries-and-research-centers/the-henry-r-luce-center-for-the-study-of-american-art>.

- 'Luce Foundation Center'. Smithsonian American Art Museum. Geraadpleegd 11 mei 2022. <https://americanart.si.edu/visit/saam/luce>.

- 'Lunder Conservation Center'. Smithsonian American Art Museum. Geraadpleegd 11 mei 2022. <https://americanart.si.edu/art/conservation>.

- Maria Malichoutsaki. 'Museum storages: The hidden treasures of the museums'. MindTheMuseum. Geraadpleegd 7 maart 2022. <https://www.mindthemuseum.com/post/museum-storages-the-hidden-treasures-of-the-museums>.

- Meier, Kenneth J. "Bureaucracy and Democracy: The Case for More Bureaucracy

and Less Democracy.” *Public Administration Review* 57(1997)3: 193-199.

- ‘Musée ethnologique : Anima Mundi’. Studio Adrien Gardère. Geraadpleegd 17 mei 2022. <https://www.studiogardere.com/fr/projets/museographie/musee-ethnologique/>.

- ‘Museumdefinitie’. Museumvereniging. Geraadpleegd 22 mei 2022. <https://www.museumvereniging.nl/museumdefinitie>.

- ‘Narbo Via : Musée régional de la Narbonne antique’. Studio Adrien Gardère. Geraadpleegd 17 mei 2022. <https://www.studiogardere.com/fr/projets/museographie/narbo-via/>.

- Oakley, Victoria en Fi Jordan. “Transforming the Ceramics galleries : an exercise in restraint.” *Conservation Journal* voorjaar(2009)57.

- ‘Onrust in de cultuursector over de miljoenen die de staat neerlegt voor ‘De Vaandeldrager’ (Wieteke van Zeil in het programma ‘Talkshow M’). KRO-NCRV. Geraadpleegd 17 mei 2022. <https://kro-ncrv.nl/onrust-in-de-cultuursector-over-de-miljoenen-die-de-staat-neerlegt-voor-de-vaandeldrager>.

- Oost, Olga van. *De Museumdefinitie van de ICOM*. Brussel: FARO, Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed, 2018.

- ‘Operatie Nachtwacht’. Rijksmuseum. Geraadpleegd 9 juni 2022. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/zien-en-doen/tentoonstellingen/operatie-nachtwacht>.

- Orcutt, Kimberly. “The Open Storage Dilemma.” *The Journal of Museum Education: Protecting the Objects and Serving the Public: An Ongoing Dialogue* 36(zomer 2011)2: 208-209.

- ‘Overgrote deel Nederlanders wil dat politiek minder met zichzelf bezig is.’ NOS (*Nederlandse Omroep Stichting*), 5 mei 2022.

- 'Podcast 'wie bewaard wat?'. Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Geraadpleegd 31 mei 2022. <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2022/01/01/wie-wat-bewaart-podcast>.

- Pontzen, Rutger. "Het nieuwe Depot Boijmans van Beuningen past in de trend om al die verzamelde kunst ook echt te laten zién." *De Volkskrant*, 4 november 2021.

- 'Publieksparticipatie voor een sterkere positionering'. Cultuurmarketing. Geraadpleegd 30 mei 2022. <https://cultuurmarketing.nl/publieksparticipatie-twee-inspirerende-cases/>.

- 'Restoration Laboratory'. Pinacoteca di Brera. Geraadpleegd 11 mei 2022. <https://pinacotecabrera.org/en/collezioni/restoration-laboratory/>.

- 'Rietveld en Van Baarencollectie. Kunst en vormgeving 1915-1930'. CentraalMuseum. Geraadpleegd 13 mei 2022. <https://www.centraalmuseum.nl/nl/tentoonstellingen/rietveld-en-van-baarencollectie-kunst-en-vormgeving-1915-1930>.

- Rietschoten, Fidessa van. "Opinie: 'Hebben we het museum nog nodig als de depots opengaan?'" *Het Parool*, 5 november 2021.

- 'Rijksstudio'. Rijksmuseum. Geraadpleegd 15 juni 2022. <https://www.rijksmuseum.nl/nl/rijksstudio>.

- Ross, Max. "Interpreting the new museology." *Museum and Society* 2(2014)2: 84-103.

- Sachs, Wolfgang. *The Development Dictionary : A Guide to Knowledge as Power* Londen: Zed Books Ltd, 1992.

- Schwartz, John. "Transparency, Lost in the Fog." *The New York Times*, 8 april 2007.

- Siegal, Nina. "Museums Throw Open the Storage Rooms, Letting In the Public."
The New York Times, 18 december 2019.

- Simon, Nina. *The participatory museum* Santa Cruz, California: MUSEUM2.0, 2010.

- 'Spaarstation Dingenliefde'. CultuurArchief. Geraadpleegd 20 april 2022.
<https://www.cultuurarchief.nl/z/tentoonstellingen/0410spaarstationdingenliefde.htm>.

- 'Tentoonstelling 'Spaarstation Dingenliefde' in Nederlands Openluchtmuseum'. WhichMuseum. Geraadpleegd 5 mei 2022.
<https://whichmuseum.nl/tentoonstelling/spaarstation-dingenliefde-nederlands-openluchtmuseum-4395>.

- 'The Henry R. Luce Center for the Study of American Art'. MetMuseum. Geraadpleegd 9 mei 2022. <https://www.metmuseum.org/art/libraries-and-research-centers/the-henry-r-luce-center-for-the-study-of-american-art>.

- 'The Jenks Museum of Natural History and Anthropology'. Website Brown University. Geraadpleegd 8 mei 2022. <https://www.brown.edu/academics/public-humanities/blog/jenks-museum-natural-history-and-anthropology>.

- 'Troonrede 2013'. Het Koninklijk Huis. Geraadpleegd 22 mei 2022.
<https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013>.

- Verhoeven, Nel. *Wat is onderzoek? : Praktijkboek voor methoden en technieken* Den Haag: Boom Lemma Uitgevers, 2014.

- 'Visible Storage : Study Center'. Brooklyn Museum. Geraadpleegd 11 mei 2022.
<https://www.brooklynmuseum.org/exhibitions/luce>.

- 'Vrijheid en verantwoordelijkheid : Regeerakkoord VVD-CDA'. Rijksoverheid. Geraadpleegd 31 mei 2022.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2010/09/30/regeerakkoord-vvd-cda>.

- Wynants, Etienne. "Rode Poort." *De Witte Raaf* 65(januari-februari 1997).

- "150.000 bezoekers voor tentoonstelling Lang leve Rembrandt." *Het Parool*, 16 september 2019.

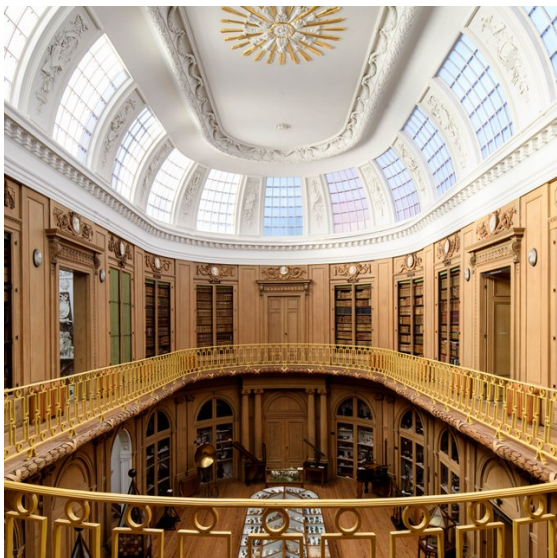
Afbeeldingenlijst

Afbeelding 1:

The Jenks museum of Natural History and Anthropology.

Afbeelding 2:

De ovale zaal, Teylers Museum.

Afbeelding 3:

Victoria and Albert Museum, visible storage, keramiek en glas collectie.

Afbeelding 4:

The Metropolitan Museum of Art, The Henry R. Luce Center for the Study of American Art.

Afbeelding 5:

Luce Center for American Art, visible storage

Afbeelding 6:

The Henry Luce Foundation Center, Smithsonian Museum open storage.

Afbeelding 7:

The Tiffany lamps collection Open Storage, New York Historical Society (NY-HS).

Afbeelding 8:

Pinacoteca di Brera Open Storage, Milaan.

Afbeelding 9:

Musée Régional de la Narbonne Antique, open storage.

Afbeelding 10:

Ethnological Museum Anima Mundi, visible storage.

Afbeelding 11:

Gevel Schaulager, Basel.

Afbeelding 12:

Opendepot opstelling keramiekcollectie, Nederlands Openluchtmuseum.

Afbeelding 13:

Opendepot opstelling keramiekcollectie, Nederlands Openluchtmuseum.

Afbeelding 14:

Landbouwvoertuigen opstelling, toegankelijk voor publiek. Nederlands Openluchtmuseum.

Afbeelding 15:

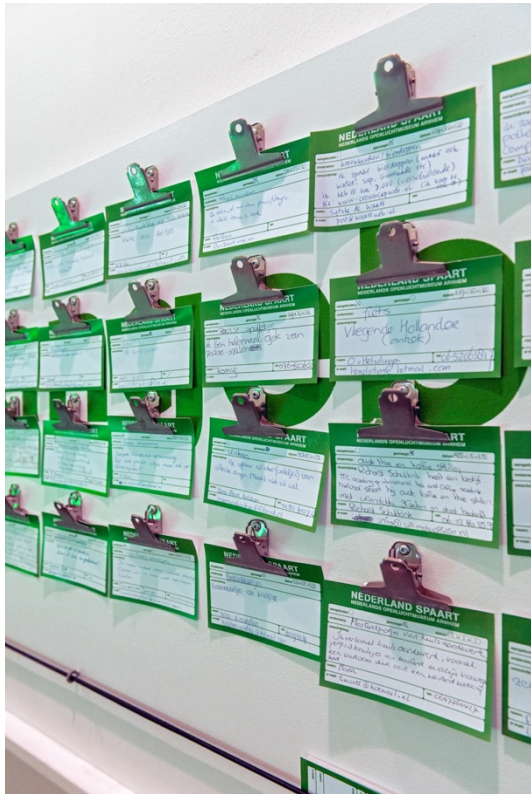
Doorkijk project *Spaarstation Dingeliefde*, Nederlands Openluchtmuseum.

Afbeelding 16:

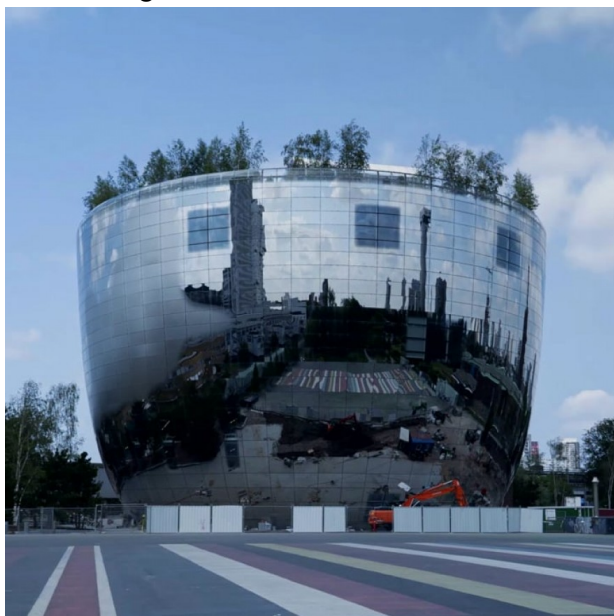
Een van de verzamelaars voor het project *Spaarstation Dingeliefde*.

Afbeelding 17:

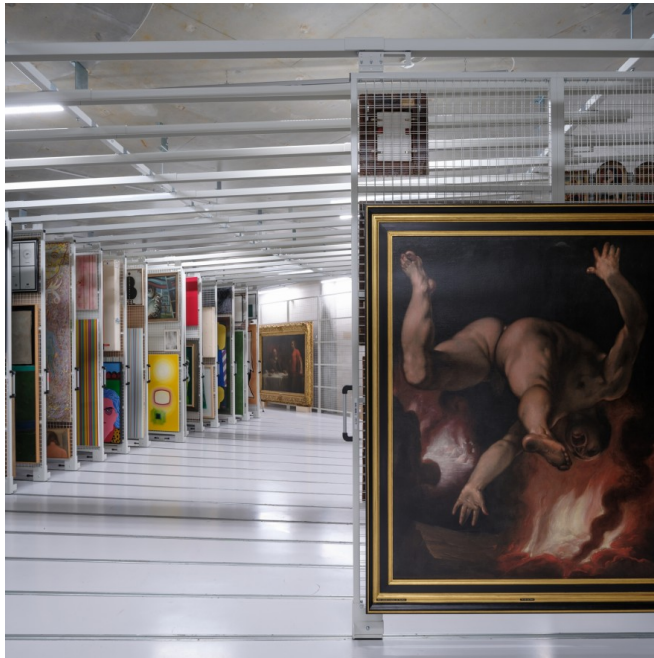
Contactadvertenties aan het eind van de expositie *Sparstation Dingeliefde*, Nederlands Openluchtmuseum.

Afbeelding 18:

Buitenkant depot Boijmans van Beuningen.

Afbeelding 19:

Compartiment met schilderijen in depot Boijmans van Beuningen, te bezoeken voor bezoekers.

Afbeelding 20:

Buitenkant Collectiecentrum Nederland (CC-NL). Te zien is de kop van het gebouw (links), de romp (middelste gedeelte) en de kop (laatste en grootste gedeelte).

Verantwoording afbeeldingen

- Afbeelding 1: The Jenks museum of Natural History and Anthropology, Brown University, <https://www.brown.edu/academics/public-humanities/blog/jenks-museum-natural-history-and-anthropology>, geraadpleegd 12 juni 2022.

- Afbeelding 2: Ovale zaal, Teylers Museum, <https://www.teylersmuseum.nl/nl/collectie/gebouw-en-geschiedenis/gebouw>, geraadpleegd 12 juni 2022.

- Afbeelding 3: Visible storage, Victoria and Albert Museum, Londen, <https://www.mindthemuseum.com/post/museum-storages-the-hidden-treasures-of-the-museums>, geraadpleegd 12 juni 2022. Foto: Maria Malichoutsaki.

- Afbeelding 4: The Henry R. Luce Center for the Study of American Art, The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/libraries-and-research-centers/the-henry-r-luce-center-for-the-study-of-american-art>, geraadpleegd 12 juni 2022.

- Afbeelding 5: Brooklyn Museum, Visible storage /Study Center, https://www.brooklynmuseum.org/exhibitions/luce?qclid=CjwKCAjwnZaVBhA6EiwAVVyv9GMqS3xkLwqVa-MVtOZAJWYqXPbug1R3fhCUWyIWqB78eMQIT-iicxoC5jwQAvD_BwE, geraadpleegd 12 juni 2022.

- Afbeelding 6: The Henry Luce Foundation Center, Smithsonian Museum open storage, <https://www.mindthemuseum.com/post/museum-storages-the-hidden-treasures-of-the-museums>, geraadpleegd 12 juni 2022. Foto: Maria Malichoutsaki.

- Afbeelding 7: The Tiffany lamps collection Open Storage, New York Historical Society (NY-HS), <https://www.mindthemuseum.com/post/museum-storages-the-hidden-treasures-of-the-museums>, geraadpleegd 12 juni 2022. Foto: Maria Malichoutsaki.

- Afbeelding 8: Pinacoteca di Brera Open Storage, Milaan,
<https://www.mindthemuseum.com/post/museum-storages-the-hidden-treasures-of-the-museums>, geraadpleegd 12 juni 2022. Foto: Maria Malichoutsaki.

- Afbeelding 9: Musée Régional de la Narbonne Antique, open storage,
<https://www.studiogardere.com/en/projects/museum/musee-antique-de-narbonne/>, geraadpleegd 12 juni 2022.

- Afbeelding 10: Ethnological Museum Anima Mundi, visible storage,
<https://www.studiogardere.com/en/projects/museum/ethnological-museum/>, geraadpleegd 12 juni 2022.

- Afbeelding 11: Gevel Schaulager, Basel,
<https://schaulager.org/en/schaulager/concept/architecture>, geraadpleegd 12 juni 2022.

- Afbeelding 12: Opendepot opstelling keramiekcollectie, Nederlands Openluchtmuseum. Foto: Nederlands Openluchtmuseum, bibliotheek.

- Afbeelding 13: Opendepot opstelling keramiekcollectie, Nederlands Openluchtmuseum. Foto: Nederlands Openluchtmuseum, bibliotheek.

- Afbeelding 14: Landbouwvoertuigen opstelling, toegankelijk voor publiek. Nederlands Openluchtmuseum. Foto: Nederlands Openluchtmuseum, bibliotheek.

- Afbeelding 15: Doorkijk project *Spaarstation Dingeliefde*, Nederlands Openluchtmuseum. Foto: Nederlands Openluchtmuseum, bibliotheek.

- Afbeelding 16: Een van de verzamelaars voor het project *Spaarstation Dingeliefde*. Foto: Nederlands Openluchtmuseum, bibliotheek.

- Afbeelding 17: Contactadvertenties aan het eind van de expositie *Spaarstation Dingeliefde*, Nederlands Openluchtmuseum. Foto: Nederlands Openluchtmuseum, bibliotheek.

- Afbeelding 18: Buitenkant depot Boijmans van Beuningen. Museum Boijmans van Beuningen, <https://www.boijmans.nl/depot>, geraadpleegd 15 juni 2022.

- Afbeelding 19: Compartiment met schilderijen in depot Boijmans van Beuningen, te bezoeken voor bezoekers. Museum Boijmans van Beuningen, <https://www.boijmans.nl/depot>, geraadpleegd 15 juni 2022.

- Afbeelding 20: Buitenkant Collectiecentrum Nederland (CC-NL). Te zien is de kop van het gebouw (links), de romp (middelste gedeelte) en de kop (laatste en grootste gedeelte). Cultureelerfgoed, <https://www.cultureelerfgoed.nl/actueel/nieuws/2018/05/14/bouw-collectiecentrum-nederland-cc-nl-van-start>, geraadpleegd 15 juni 2022.